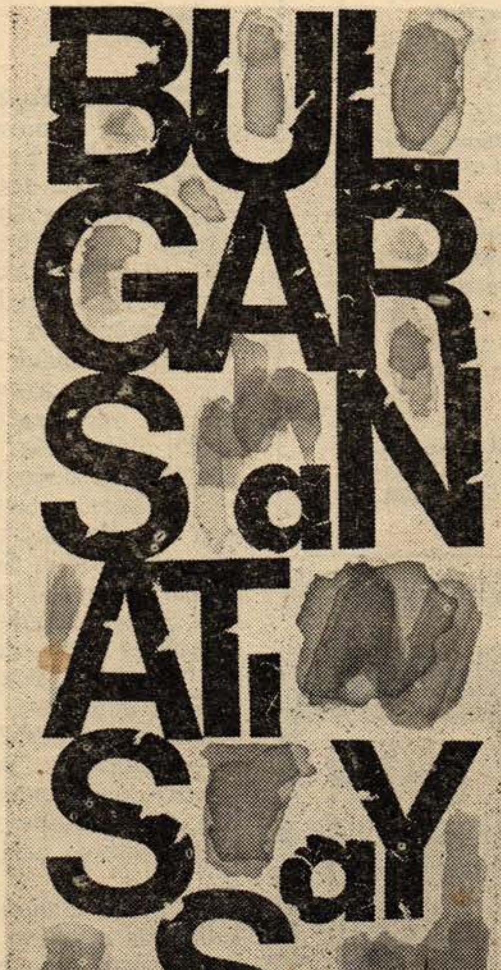
DOST

Sahibi :
Salim Şengil
Sorumlu yönetmen : *N. Şengil*
Kuruluşu : 1947
ARALIK 1970
SAYI : 74 — CİLT : 23
Sayısı : 2.5 Lira

SANATSIZ KALAN BİR ULUSUN HAYAT DAMARLARINDAN BİRİ KOPMUŞ DEMEKTİR - ATATÜRK

KOMŞULARIMIZI TANIYALIM; BALKANLAR: 1

dost

FİKİR VE SANAT DERGİSİ
KURULUŞU : 1947
ARALIK 1970
YENİ DİZİ : 74
CİLT : 23
SAYISI 2,5 LİRA

"dost" adı anılmadan yazılarımız aktarılamaz.

Sahibi :
Salim ŞENGİL
Yazı İşleri sorumlusu :
N. ŞENGİL
Sayfa Düzeni : Salim ŞENGİL

İdare Yeri :
İzmir Cad. 22/9
Yenişehir - Ankara
TELEFON : 17 07 00

Basıldığı yer :
Doğuş Matbaası - Ankara
Telefon : 11 22 24

Ayda bir çıkar.

Abonesi :
Yıllık 30 TL., Altı aylık 15 TL.
Kişilere : 25 TL.
Dış ülkelere bir misli.

İlân Şartları :

Arka kapak,	2 renkli	1.500 TL.
" "	1 "	1.250 "
İç sayfalar	1 "	1.000 "

Sürekli olarak 6 sayı reklâm verenlere % 10, 12 sayıda ise % 20 indirim yapılır.

BU SAYI İÇİN

dost

Sanat dergilerinde özel sayılar hazırlamak, topluca bir konuya eğilmek son yıllarda çokça görünür oldu. Bu çabalar, yaşamlarını zorlukla sürdüren sanat dergileri için zor olsa da, okuyucular yönünden ilginç ve yararlı olduğu su götürmez bir gerçektir. Türk Dili, Yeni Dergi, Dost vb. nın yaptıkları özel sayılar örnek olarak gösterilebilir. Ne var ki, bu özel sayılar, sıra sayılardan daha yoğun bir çalışmayı gerektiriyor, daha da bir sorumluluk ve gider yüklüyor dergilere. Ama gene de yayımcılığın verdiği o tükenmez heyecanla, yeni özel sayılar hazırlamaktan da kendimizi alamıyoruz. Dergilerde yenilikler hep bu düşünceden doğmuyor mu?

Bu kez özel sayılarla komşularımızın sanatlarına eğilelim dedik ve altı ay kadar önce hazırlıklara başladık. Gerçekten de komşularımızdan Bulgar, Romen, Macar, Yugoslav, Arnavut, İran, Irak, Suriye, Lübnan vb. nın sanatları hakkında ne biliyoruz? Sanıyoruz ki verilecek karşılık "Çokaz şey" olacaktır. Bunun nedenlerini saymak, bu yazımızın çerçevesi dışında, Ama neye bilmeyelim, öğrenmiyelim? İşte bu amaçla hazırladığımız ve sunduğumuz "Bulgar Sanatı Sayısı", yola çıktığımız düşüncenin ilk durağı oldu. Bundan sonra olanaklarımız elverdikçe öbür komşularımızın sanatları için de özel sayılar hazırlamaya çalışacağız.

"Bulgar Sanatı Sayısı" düşündüğümüz ve istediğimiz nitelikte olmadı. Bunun da bir çok nedenleri var. Ama bundan sonra, bu gibi özel sayılarda izleyeceğimiz yol ve metodu bize öğretti. Bu da az bir kazanç sayılmaz. Gene de okuyucularımıza, komşumuz Bulgar'ların nerelerde olduklarını, nasıl bir çaba içinde bulunduklarını verebildiğimizden ötürü mutluyuz.

İster imzaları yayınlanmış, ister yayımlanmamış olsun, bu sayı için bize yardımda bulunan arkadaşlarımıza burada teşekkür ederiz.

bulgar rönesans edebiyatı

panteley zarev

VII. Yüzyılda kurulmuş olan Bulgar Devleti 1396 da, uzun yıllar süren çetin bir savaştan sonra Osmanlı Türklerinin egemenliği altına girdi.

Bulgar yazı ve edebiyatı IX. yüzyıldan başlar. Çağının en ileri ve en demokratik kültürlerinden biri olan bu kültür dünya kültürünün doğal gelişiminden uzak kalmış, beş yüzyıl süreyle kesin bir duraksama dönemine girmiş, bu beş yüz yıl içinde sürekli olarak başka kültürlerin baskısı altında ezilmiştir. Fakat bu dönem içinde halkın bağrında yeni bir edebiyat ve sanatın da tohumları filizlenmiştir. Girişilen ve temeli ulusal kurtuluş, sosyal adalet olan büyük çabalara denk bir filizlenme idi bu.

Bulgar rönesansı Batı Avrupa ülkelerindekinden çok daha geç başladı. Şaşırtıcı bir hızla gelişti ve kendi türünde eşine rastlanmayan tek olay olma niteliğini kazandı. Batıda bütün yeni akımların ve yeni anlatım yollarının oluşması uzun yıllar aldığı halde, bulgar rönesansının edebiyatı çok kısa bir sürede oluştu. Çağın damgası çoğu kez aynı yazarın tek bir yapıtında bile özgünlük ve uyarlılığın bir karışımı olarak yansıdı. Jean - Paul Sartre'in "Sözcükler" adlı yapıtında da çok haklı olarak sözünü ettiği gibi "toplumlarımızda, bazı özel durumlarda, gecikme hareketleri bazan öne geçme ile sonuçlanır."

Bu sayımızda yayımladığımız Prof Panteley Zarev'in yazısı, ulusal uyanış dönemi bulgar edebiyatının bazı ilginç yanlarını gün ışığına çıkarmaktadır.

Dört yüz yıllık bir gecikmeden sonra da olsa, Bulgar halkı uyuşukluğundan silkinir silkinmez gerçek bir kültürel gelişime tanık oldu: Yeni yapıtlar, etnik özelliklerinin ortaya konulması, özgürlük ve gelişim özlemi.

Halkımız geri kalmışlığını dev adımlarıyla aşmak zorundaydı. Çünkü Avrupa başka sorunlar ve başka olaylarla ilgili iken biz dünyayı ve özgür düşünceyi daha yeni keşfetmeye başlıyorduk. Batının çoktandır önde gelen sorunları böylece yavas yavaş bizim kafalarımızı da ırgalıyor ve uzun bir dönem için yaşamamızın en önemli unsurlarından biri oluyordu.

Gecikmiş olan bu gelişim kaçınılmaz biçimde "ensiklopedistler" in fikirleri ile rönesans fikrini birleştiriyordu. Gelişim, evrensel düşünce devrimine olduğu kadar kendine özgü ulusal çizgilere de bağlı özellikler taşıyordu. Rönesansın etkisi altında temelde insancı bir nitelik taşıyan bu gelişim Ortaçağ'ın baskısına karşı idi; "ensiklopedist" düşünceyi, daha sonra da o dönemin toplumsal koşulları altında ve Batıda, Rusya ve Balkan komşularımızda hızla yapılan büyük düşünce akımlarının etkisiyle devrimci ve demokratik fikirleri benimsemişti. Bulgar halkı her şeyden önce kişiliğini bulmak, daha sonra da devirimci kurtuluş ülküsünü gerçekleştirmek için bilinclenmek, düşünce alanında dıştan gelme baskılardan kurtulmak zorunda idi. İşte bu nedenlerle gelişimin genel eğilimleri ulusal bir biçim altında ortaya çıkmıştır. Ulusal Rönesans hareketinde yeni, çağdaş unsurlar halkın içinde geniş bir alana yayılmıştır.

Bulgaristan'da bu sosyal değişimin başlıca özelikleri milliyetçi ruh ile demokratik ülküler olmuştur. Bunlardan birincisi Osmanlı İmparatorluğunun egemenliği, öteki ise büyük halk çoğunluğunun güç yaşama koşulları nedeniyle tam bir eşitlik ve bağımsızlık içinde yaşama özlemi duymasının sonucudur.

Bulgaristanda demokrasi özlemi iç çelişkilerden, ezen sınıflarla ezilen ve sömürülen köylü halkın arasındaki çıkar zıtlığından doğuyordu. İşte bu nedenle ulusal uyanışa önderlik edenlerin halka, köylüye küçük esnafa, ezilen ve sömürülen kütlelere yaklaşmaları ölçüsünde halkın demokrasi özlemi de belirli bir ulusal nitelik almıştır. Devrimimizin özellikleri olan milliyetçilik ve demokrasi ruhu çeşitli toplum yapılarına göre farklı değerler taşıyordu.

Bu yeni ruhun gelişme çizgisinde hangi dönemler olmuştur? Bu çizgi üstünde genel eğilimlerin ve ulusal özelliklerin belirdiği önemli anlar hangileridir? Ulusal Bulgar uyanışı bir "Ex nihilo" olarak başladı. Şurada burda ulusal devrimi haber veren ışıltılar da vardı, ama Bulgaristanda, Batı Avrupa'da olduğu gibi kendisine karşı savaşa girişilecek bir Ortaçağ düşüncesi egemen değildi. Rönesans öncesinin feodalite düzenine ve

bundan doğan eleştirisel ruha yabancı idi. Ulusal uyanışın öncüleri halktan gelme kimselerdi. Duyguları sosyal baskı sonucu harekete geçmişti. Burjuvazi henüz tam teşekkül etmemişti. Elbette, XIII. Yüzyılın ortalarında mallarını yaz boyu o pazardan bu pazara taşıyan bazı tüccar ve esnaflar vardı. Küçük el sanatlarıyla uğraşan bir sınıf da vardı ve bu sınıf küçük ahşap dükkânlarında işlerinin üstüne kapanmış, Osmanlı İmparatorluğundaki karışıklığı şöyle böyle sezinlemekte idiler. Ulusal bilinçlenmenin ilk ışığını yakan onlar oldular, ama savaş ruhu ilk önce komşu ülkelerdeki yenilik hareketlerini ilk anlayıp içlerinde derin bir demokrasi özlemi uyanmış bulunan büyük köylü sınıfında belirdi. Ayrıca, bu insanların çoğu, tüccar ya da küçük el sanatlarıyla uğraşanlar olsun, köy asıllı idiler. İçlerinde halkın yüksek erdemlerini taşıyorlardı. Özsuyla dolu genç bir meşe gibiydiler.

Bu insanların henüz sürülmemiş bir toprak üstünde gerçekleştirdikleri ve rönesansın temel taşı olan büyük eser onların ulusal büyüklüğünü göstermeye yeter. Edebiyat alanında değerli ürünler vermekte gecikmiş olsalar da onlarla gurur duymaktayız.

"Slav - Bulgar Tarihi" (1762) adlı önemli eserin yazarı Paissi yeni zamanların geldiğini bildiren ilk kimse oldu. Hep ileri bakan Paissi Ortaçağ karanlıklarından çıkarak bıkıp usanmaksızın kardeşlerinin gözündeki perdeyi kaldırmaya çalıştı. Hem tarihçi, hem düşünür, aynı zamanda de gerçekçi ve romantik bir militan olan Paissi hocaları gibi yurdunu adım adım dolaştı. Köyden köye, obadan obaya giderek halkı bilinçlendirmeye çabaladı. Kendine dinleyici olarak din bilgiçlerini değil, öz acılarından hareketle uyanacak ve uzak geçmişin büyüklüğünü anlayacak insanları seçti. Paissi çağının adamı idi. Kendini Ortaçağ mistisizminden tam koparamamış olmakla birlikte insanların hareketlerini düzenleyen gücün bir gökyüzü buyruğu değil, yaşanan koşullar olduğunu görüyordu. Etkili ve yürekten sesi ülkede bir halk peygamberinin sesi gibi çınladı. Yalnız dünyayı tanımakla yetinmek istemiyor, onu değiştirmeyi de özlüyordu. Yalnız karanlıkları yırtmakla yetinmiyor, aynı zamanda devrinin bir düzenleyicisi olmak istiyordu. Daha sonra pek çok kimse onun yolunu izleyecekti. Bulgar bilgini Şişmanov Paissi'nin **"Slav - Bulgar Tarih"** ile Rousseau'nun **"Emile"** i arasında eşit noktalar olduğunu ortaya koymuştur.

Paissi yeni Bulgar dilinin de kurucusu olmuştur. Bulgar Rönesansı, Batı Avrupada olduğu gibi işe Bulgar dilini yenileştirmek, onu özleştirmek, lâtin köklerden ve yerel ağızlardan arıtmak şeklinde başlamamıştı. Fakat Paissi Bulgarcaya bir anlatım gücü, canlı, ateşli bir ruh kazandırmasını bilmiştir.

Paissi'yi Sofroni (1) (1739 - 1813) izledi. Yaratıcı kişiliği ile başlanan işi sürdürdü. Paissi tarihsel gerçeklerden yararlanarak duygulara ve akla seslenen bir yenilik babası idi. Devrinin bir tablosunu çizmiş ve uzun seferlerini de anlatmıştı. Gücü ateşli ve peygamberce çağrılarındaki hüzünde saklı idi : **Bulgar! Kendini Tanı!** diye sesleniyordu. Yapısı uygarlıkçı idi ama, devrinin tablosunu bir ressam gibi çizmemiş bizi gerçeğe götüren ana hatları göstermekle yetinmişti. Oysa Sofroni, sadece halkı bilinçlendiren biri olarak kalmadı, aynı zamanda da usta bir ressam gibi devrinin yaşantısını çizdi. Yapıtı gerçek bir edebiyat mucizesidir. **"Sofroni'nin Hayatı ve Acıları"** sayesinde okuyucu sadece yazarın güçlü izlenimlerini paylaşmak, onunla birlikte yaşamakla kalmaz, aynı zamanda ender rastlanır incelikte bir taşlamanın da tadını alır. Bu taşlama genellikle trajiktir ama canlılık, içtenlik ve derin bir gözlemcilik yeteneği ile doludur.

Edebiyatımız Sofroni ile büyük bir adım atmıştır. Bu yapıtta Ortaçağ kilisesinin hiç bir izi görünmez. Konu okuyanı kâh güldürür, kâh ağlatır ve insan ruhunun çelişkilerle dolu karmaşıklığını, büyük bir başarı ile ortaya koyar. Yazar ve baş kişisi aynı kahramanda birleşir. Bu kimse yaşama hırsı ile dolu, hınzır, hilebaz ve her an kendine yeni bir dünya uyduran bir kimsedir. Duygusallığı Rönesans pragmatizmine denk düşer : İnsan yaşamak ve varlığını korumak zorundadır. Yaşam ile halkın iyiliği için girişilen bu kavgada ağlatı ile güldürü, serüvenle entrik sürekli olarak iç içedir. Dos doğru hayatın kaynağından fışkıran bu yapıt edebiyatımızın gençlik aşısı olmuştur.

Sofroni, Paissi'den gerçeği derinliğine gözleme yeteneği ile ayrılır. Bir aziz değil, din adamı cübbesi içinde bir hür düşünür olmuştur. Kilisede bilim ve öğrenimi önde tutar. Yeryüzüne ait istek ve heyecanlarını gizlemek için de canını hiç sıkıntıya sokmaz.

İlk bakışta Sofroni'nin yaşamında halkı bilinçlenmeye çağıran belirtilere rastlanmaz. O ülküsünü, bize sadece hayatın gerçeklerini göstererek yansıtır. Sofroni kurulu düzeni eleştiriye ilk sanatsal biçimi getiren kimse olmuştur. Rönesans dönemimizin gerçek yüzünü ilk ve büyük bir ustalıkla çizen odur. Batı Rönesansının yazarları akıl dolu çerçekleri bir düzene koymak için nasıl Rabelais'ye baş vurmuşlarsa, Sofroni bu gerçeği bize çok daha yalın ve bazı ağlatıp, bazı da güldüren şiirsel bir anlatımla vermiştir. Birden bire "nihil" den sıyrılarak yeni zamanların habercisi niteliğini kazanan Bulgar rönesans akımı bir yüreklilik, akıl almaz ve beklenmeyen bir canlılık örneğidir.

Sofroni'den sonra gelenlerin yapıtlarında daha az sanatsal içtenlik, daha çok pragmatik akılcılık görünür. Bunlar aklın egemenliğini kabul etseler de kuşkuculuk henüz egemenliğini sürdürmektedir. Sofroni'nin ölümünden sonra, daha uzun bir süre bu iki ülkü biçimi arasında tam bir denge sağlanamıyacaktır.

(1) Sofroni Fz. da Soghroni diye yazılıyor. A. A.

1830 yıllarının akılcılığı kılgısal alanda kendini şöyle ortaya koyuyordu: Bir yandan halkın yeni ahlâk ve düşünce kurallarına göre eğitimi, öte yandan Ortaçağ karanlığı ile savaş. Sanatsal düşünceyi hor görseler de "akılcılar" Bulgarların kafasını harekete getirecek yeni fikirler için zemin hazırlıyorlardı. Yine de dar görüşlülükleri apaçık ortadaydı.

Paissi ile umut verici bir başlangıçtan sonra, Bulgar Rönesansı daha uzun bir süre eğitsel alanda çalışmalar yapmakla yetindi. Bulgaristanda çeşitli düşünce akımları birbirine geçiyordu. Doğal bilimler ve coğrafya günün konusu idi. Unutmamak gerekir ki Batı Avrupa bu sırada denizlerde kurduğu egemenlikle yeni dünyalar bulmuştu. Oysa Bulgar halkı bunları masal gibi dinliyordu. Daha sonra eskinin "öğretsel şiir" i önem kazandı. Bununla birlikte bu yapıtlara karşı ilginin git gide azaldığını ve yerini çok verimli ürünleriyle bir üçüncü alan olan duygu ve aşka bıraktığını görürüz. Komşu ülkeler ve onların edebiyatı ile kurulan ilişki, büyük slav ülkesi Rusyanın parlak gücü ve en sonunda hayatın gereksinmeleri Bulgarlar üstündeki etkisini giderek daha artırdı. Öznel ilkenin ortaya çıkışı ve bireye ilgi genel eşitlik düşüncesinden doğdu. Dün bilgisini ve aklını uygarlaşma yolunda kullanan insan doğaya dönmeye ve onunla ilişki kurmaya başladı. Doğanın inceden inceye ilk anlatımı ve ilk aşk düşleri bu dönemde yazıldı. Böylece Bulgar Rönesansı beş yüz yıl önceki Batı Avrupa Rönesansı ile aynı çizgiye gelmiş oldu. Petko Slaveikov'un kişiliği biraz kuru ve ukalâ öğreticilerin kişiliğinden farklıdır. Patriklik döneminin sonu gelmiştir. Öğretsel edebiyatın yazarları etkinliklerini kaybetmişlerdir. Uzun düşünceler, düşler ve yeni edebiyat konularının ürünü olarak yeni türler ortaya çıkmıştır.

Insana ve onun iç dünyasına, duygularına karşı gösterilen ilgi XIX. Yüzyılın ortalarına rastlar. Bu dönemde Batı Avrupa'da ve Rusya'da kültürel hayat son derece gelişmiş durumdadır. Bununla birlikte, bütün olanaksızlıklara karşın kendimize özgü bir anlatımı kendi kendimize bulmak zorundaydık. Basılı yapıtlarımız çok kısıtlı idi. Derli toplu kitaplıklarımız yoktu. Kültür ve sanatımızın gelişimi için tek dayanak Bulgar halkının kendine özgü yapısı idi. Bu yüzden Batı Avrupa Rönesansını belirleyen canlılık, aydınlık, insancıllık belirli bir duyarlılıktan yoksundur. Bulgar Rönesansı sadece Ortaçağ karanlığı ile değil Osmanlı İmparatorluğu baskısına karşı da savaşmak zorunda idi. Yaşama sevgisi, içtenlik, ulusun geleceğine güven, umutsuzluk ve karamsarlık Bulgar edebiyatında birbirine karışmakta, ama aynı zamanda bu yapıtlarda halkın dertleri yürek delici yakınmalarla dile getirilmektedir.

1840 - 50 yıllarına doğru bakışlar iç yaşamanın derinliklerine çevrilmiştir. Pek çok genç şair bu dönemde kendi iç dünyalarına eğilmişlerdir. N. Guerov, P. R. Slaveikov ve D. Şintulov yabancı örneklerden ve kendi gerçeklerimizden esinlenerek yollarını aramaktadırlar. Onların duygulsallığı temelde bir umutsuzluk ve karamsarlığa değil, yaşama sevgisine dayanır.

Bulgar edebiyatının başlangıcı demek olan bu dönem bir karmaşıklık dönemidir. Gelişimi bu karmaşıklık tanımlar. Şiirdeki duygusallığın düzyazı duygusalığından farklı olduğu da söylenebilir. Şiir kendini git gide umutsuzluktan kurtarırken düz yazı kaderciliğe bağlılığını sürdürmektedir. Bu dönemin kaderci yazarları Vassil Drumev ile Ilia Blaskov dünya üstüne yakınmalar ve göz yaşlarıyla dolu ürünler verirken şairler, yine aynı eğilimi taşımakla birlikte, daha iyimserdirler. Duyguların dışa vuruluşundaki bu karmaşıklık bizi bazan haksız sonuçlar çıkarmaya götürmüştür. Romantizmi eleştiri ilkesi, özellikle Petro Slaveikov'un yapıtları söz konusu olduğunda, önümüze çok geniş bir tartışma alanı çıkarır. Petko Slaveikov'un yapıtlarının tümü incelendiğinde bunlarda gerçekçi eleştirinin yer aldığı, fakat anlayış ve yapısal özellikleri yönünden kesin duygusal, romantik çizgiler taşıdığı görülür. Bu yapıtlar toplumsal eleştiri öncesinin unsurlarını taşıdığı için toplumsal gerçekçiliğe açılan yolun hazırlayıcısı olmuştur. Slaveikov'un 1873 de yazdığı **"Ak Bacaklı Kızın Su Kaynağı"** adlı yapıtı aynı şekilde derin bir duygusallık ve romantizmin izlerini taşır.

Edebiyatımızın gelişimindeki gecikme ve bu yüzden de hızı ve yoğun bir döneme girmesi üstünde durmak gerekir. Yeni zamanların halkçı ruhunu ve yeniden "nihil" e dönülüşünü ancak bu şekilde çözümleme olanağına kavuşabiliriz. Geri kalmışlık sürekli bir arayış, yenilik özlemi ve fikir ürünlerinden hoşnutsuzluğun nedeni olmuştur. Bu neden belirgin şekilde Bulgar halkının genel umutsuzluk psikolojisini, "nihilizmi" yansıtmıştır. "Biz ve Başkaları." "Biz ve Dünya." İşte Bulgar rönesansının belli başlı sorunlarından biri bu olmuştur. Geri kalmışlık duygusu, yakalanması gereken bir şeyden yoksun olma, rönesans dönemi yazarları, hattâ çok daha sonra gelenler için itici bir güç olmuştur.

1870 lerde çok daha açık, çok daha değişik eğilimler ortaya çıkar. Ama o zamana değin çeşitli etkenlerin yoğunlaştırdığı eylemler oldukça karışıktır. Günün isteklerinden doğan yeni biçimler geçmişe, eski gelenek ve göreneklere bağlılıkla yanyanadır.

1860 - 70 lerde Bulgar edebiyatı birden bire bir değişime uğrar, fakat bu değişimi anlayabilmek için kısaca bir geriye dönmek gerek. XIX. Yüzyılın ortalarında dünyaya yeni bir açıdan bakan ve duygucularla romantiklerden ayrılan yazarlara rastlıyoruz. Bunlardan ilki N. Bozveli (1795 - 1848) dir. Bozveli gelenek kuramcılarından çok farklıdır. Ülküsü özgürlüktür. Ama bu özgürlük düşlerde yaşatılan bir ülkü değil, savaşla kazanılacak olan bir özgürlüktür. Bu kavgacı ülkü kendini onun yapıtlarında belirgin şekilde

ortaya koymaktadır. Devlere özgü bu ruh önüne geçilmez bir öfkeyle kucak kucağadır.

Bozveli bir duruma seyirci kalmaktan, eylemsizlikten yana değildir. Yapıtı da savaşçı ülküsünü yansıtır. İstanbul zindanlarını yakından tanımış olan Rakovski onun düşüncesinin peşinden gitmiştir. Rakovski için de yapılacak şey halkın acıklı alın yazısı karşısında ağlayıp sızlayarak yakınmak ya da onu eğitmek değil, politik eylemdir. 50 - 60 yılları edebiyatımızda henüz romantik devrimcilerin dönemidir. Utopizm ve rayına girmemiş devrimci coşkunluk tüm eylemci bir gerçekçilikle karmaşık durumdadır. Politik alanda ve Bulgar edebiyatında duyguculuğa karşı kurtuluş savaşı böyle başlar.

O sırada Batı Avrupa'da Romantizmin ortaya çıkışı başlıca iki yönde gelişmekte idi: Bir yanda insanın en gizli ve en öznel yapısını ortaya çıkarmak, öte yanda klâsik şiir sanatının geleneklerine sırt çevirmek. Bulgaristanda ise romantizm başlangıçta çok farklı bir görünüm taşımakta idi. İnsanın öznel benliği Bulgar yazarlarını Batı romantikleri denli ilgilendirmiyor ve sırtlarında da geçmişin yüklü bir mirasını taşımıyorlardı. Bulgar romantizminin özgünlüğü temel olarak milliyetçi ve devrimci duyguların ortaya dökülüşünden ileri geliyordu. Bulgar romantizminin en büyük özelliği konularını kendi tarihinden almış ve bu tarihsel olayları öznel bir ülkücülük açısından yorumlamış olmasındadır.

Özdeki bu fark doğal olarak biçimde de görülmüş, Batı Avrupanın anlatım biçiminden farklı bir durum yaratmıştır. Açık kavgadan yana olanlarla halkın bilinçlenmesinde ağır bir devrimsürecini ön görenler arasındaki çekişme çeşitli akımlara bölünmüş olan edebiyat alanında da yansımasını buluyordu. Bu dönemde geleceğe ve halkın desteğine güven duyan, gerçeğin egemen olacağına inanan politik kişilerin ülküleri bazı edebiyatçılar tarafından da coşkunlukla desteklenmekte idi. Öz eleştiriye, adımların yoklana yoklana atılması gerektiğine inananlar içinse ülke göz yaşları ile dolu bir Vadi, yakınmalarıyla bu alana yayılan romantikler (yani "devrimciler") ise savaş yanlısı serüvencilerdi. Kendileri yalnızca gerçeği bulmak, kendi kendilerini eleştirmekle kalmıyor, aynı zamanda gücünü halkın kurtuluş özleminden alacak bir eylemin büyük önemini de anlamış bulunuyorlardı. Başka bir deyişle, romantizm devrimci bir politik eyleme sıkı sıkıya bağlanmış, duyguculuk ise halkın uyarılması, eğitilmesi ile yavaş yavaş ve belli bir zaman süreci içinde gerçekleşecek genel bilinçlenmeye bel bağlamıştı.

Söz konusu ilkelerde olan bir ayrılıktı. Bu ilke ayrılığı 1850 - 60 larda pek öyle açık - seçik belirmiş değildi. Bu dönemde her iki akımın da aynı ölçülerle ve iç içe işlendiğine tanık olunuyordu. Fakat bu ilke farklılıkları her iki akımın da farklı yönlerde gelişimleri çizgisini edebiyat alanında buluyordu.

Rakovski bu dönemin demokratik ve devrimci düşüncesinin önde gelen sözcülerinden biri oldu. Rakovsk'nin **"Ormandaki Gezgin" adlı şiir** yapıtının üç ayrı versiyonu da aynı devrimci soluğu dile getirir. Bu devrim ülküsü, yapıttaki şiirsel güç Rakovski'yi Bulgar edebiyatının ilk büyük romantiği olma niteliğini kazandırmış, onun XIX. Yüzyılda slav ülkelerinde ortaya çıkan öteki milliyetçi romantik şairler arasında yer almasını sağlamıştır. Düşüncesi bütün ön yargıları, bütün eski değerleri bir yana atar. Şair her şeyin büyük özgürlük düşüncesinin buyruğuna verilebileceğine, yani şiir, edebiyat ve tarihin bu düşüncesinin hizmetinde olduğuna içtenlikle inanmıştır.

Rakovski geçmişin acıları üstüne tumturaklı ve "esrarlı tanımlamalar" la dolu ilk romantik Bulgar şiirlerini yaratırken Dobri Şintilov (1823 - 1886) da kendine yeni bir yol seçmiştir. Şiirlerinin tümünde **(Balkanlar Kahramanı, Ayağa Kalk** (1853), **Halkın Sadık Aşkı Nerdesin?** (1860), **Yel Üfürmesi, Balkan Ağlıyor vb.)** çağdaşlarını yiğitliğe çağırır. Romantik bir eğilimle uzak geçmişi yeniden canlandırırken bize, savaşarak ve güçlüklere katlanılarak hayatın en değerli şeyinin, özgürlüğün elde edilebileceğini anlatır. Böylece Paissi'nin milliyetçi ülküsü daha üstün bir düzeyde ortaya konuluyordu. Feodalite döneminde milliyetçilik bir toplumun komşu ülkelere karşı savunulması fikrini kapsıyordu. Oysa şimdi bu ülkü çok daha zenginlik kazanmıştı. Şerefli bir geçmişi, halkın o gün çekmekte bulunduğu acıları ve mutluluklarla dolu bir geleceğe inancı içine alıyordu. Fakat çelişkiler bazan her edebiyat akımında görünür. Bunun gibi Şintilov'un milliyetçi ve uygarlıkçı şiiri de çoğu kez tüm gerçekçi verilerden ve belli bir gerçekçi özümlemeden uzaktır. Şiirinin unsurları bazan o denli duygusal cömertlikle doludur ki insan bazan bu şiirlerde alışıla gelmiş duygusallıktan gerçekçiliğe bir geçişin bulunup bulunmadığını sezemez.

Şintilov'un şiirlerinde gerçekçi ve romantik unsurlar birlikte yer alırken C. Botev (1848 - 1876) birbirine zıt bu iki eğilimi üst düzeyde özümlemeyi başarır. Botev, Rakovski ile Şintulov'dan da etkilenmekle birlikte asıl geleneksel zengin Bulgar folkloruna yaslanır. Rakovski ile Şintulov'un şiirleri bir ölçüde az ya da çok duyguya öncelik verirken Botev'in şiirleri bundan kesin olarak kendini kurtarmıştır. Botev duygusal ruh durumları karşısında seyircidir. Onunla dünyanın görünümü değişir. Büyük bir yüreklilikle bireyin mutluluğunun ilk koşulu olan bütün insanlığın kurtuluşuna gür sesli bir çağrıda bulunur. Hayatı çok geniş bir açıdan görür. Botev'in büyük özlemi bütün insanlar arasında tam bir eşitliğin sağlanmasıdır. Bu kendinden önce gelenlerin düşünmeye bile cesaret edemedikleri bir özlemdir. Batı Avrupa'da Campanella ve Moore'un ütopik fikirlerinin etkisiyle ortaya çıkmış olan benzeri akımlardan Bulgaristan tüm haber-

siz olduğu bir sırada Botev ütopik bir toplumcu idi. Botev toplumların mutluluğu için kurulan düşleri o zamana değin kimsenin erişemediği bir ülkü düzeyine getirdi. Ulusal Uyanışın ve halşın bilinçlendirilmesinin bir sonucu olarak Bulgaristan'da kendiliğinden filizlenmiş bulunan toplumsal düşünce yeni ve büyük eserlerin yaratılmasına olanak verecek biçimde olgunlaşmıştı. Bu düşünce gerçekçilikten ayrılıp düşler dünyasına daldığı zamanlarda bile hayatın gerçeklerine sıkı sıkıya bağlı idi. Botev gerçekten bir deha, tarihin bir sözcüsü, bir habercisidir. Sesi kendini o denli güçlülük, o denli yiğitlikle duyurmuştur ki bu ses kuşaktan kuşağa yakınlaşmış, demokratik milliyetçi Bulgar devriminden Rus sosyal düşüncesine değin yerli yabancı pek çok çeşitli kuramcı Botev'in kişiliğini çözümlemeğe ve onu yorumlamaya girişmiştir. Botev çelişkiler içindedir, çünkü hem romantik, hem de gerçekçidir. Ama bu, kesin genellemelerden kaçınan her büyük yaratıcının alın yazısıdır. Düşüncelerinin zenginliği ve verimliliğidir ki onları tam anlamıyla yakalamamızı engeller.

Botev 1860 ların sonunda 1870 lerin başında ortaya çıkmıştı. 40 - 50 lerden başlayarak 70 lere değin uzanan dönemi yoğun edebiyat hayatı belirler.

20 - 30 yıllık bir dönemde yazarlar bazan birbirlerinin izinden yürür, bazan düşüncede biri ötekinden ayrılır. Gerçekçilik, duyguculukla romantizm arasından kendine bir yol açmaya çalışır. Yine de gerçekçilik duyguculuğa ve romantizme organik bağlarla bağlı kalır.

Buraya değin gözden geçirdiğimiz yazarların her birinin eğilimleri ve edebiyat anlayışları yine de bir noktada birleşiyordu. Yeni akımların ortaya çıktığı, canlı, özgün kişiliklerin belirdiği bir dönemde bu kaçınılmaz, doğal bir sonuçtu. Duyguculuk ve romantizm genellikle lirik ve epik yapıtlarla öykü ve dramlarda ağır basıyordu.

Düşünce ve sanat alanındaki önderler sayesinde Bulgar halkı git gide bilinçlendi. Başlangıç döneminde bireyci bilinçlenme henüz pek açık - seçik değildi. Düşünür ve sanatçılar her şeyden önce halkın maddî yaşama koşullarını iyileştirmeye çalışıyor, iç zenginliklerini ikinci plâna bırakıyorlardı. Tamamlamak zorunda oldukları büyük eser onlara bireysel isteklerini unutturuyordu. Yüksek değerleri ve yetenekleriyle çoğunluktan farklı olan bu düşünür ve sanatçılar duruma öznel bir açıdan bakmaya karşı koydular ama, çoğunluğa bağlılık duyguları onları git gide öznel unsurlara doğru adım atmaya zorladı .

Kurtuluştan önce karşı konulan şey çevre ve yozlaşmış değerlerdi. Paissi, Sofroni, Rilski ve Bozveli birer kilise adamı idiler; fakat papaz cübbelerinin altında ateşli, laikliğe aykırı her şeye başkaldıran bir yürek taşıyorlardı. Rakovski, Slaveikov, Karavelov ve Botev tarihin uyuşkuluğuna karşı savaştılar ve onların bu kavgası duyguları biledi, yeni fikirlerin doğuşuna yol açtı. Kurtuluştan önceki Bulgar aydınları halkın içinden çıkmış, iki kuşak sonra hemen hemen üstün bir tabaka durumuna gelmişlerdi. Kendi gelenekleri yoktu ama, çıktıkları toplumsal katın bir mirasçısı olarak yürekli idiler ve dürüst bir kavgacılığı içlerinde taşıyorlardı. Bu dönemin yazarları yapıtlarındaki gerçekçilik ve romantizmle büyük bir iş başardılar. Eylemlere girişmeye her an hazır olan bu kişilerin kendilerini zaman zaman en akıl almaz serüvenlere attıkları görülür. Ama bu "serüvencilik" fikir alanında eylemsizliğe karşı girişilen bir savaş niteliğini alınca yücelik kazanır. Paissi, Athos dağındaki inzivasından bu yüzden ayrılmış, Slav - Bulgar tarihinin kaynaklarını araştırmak için kuzeye gitmiş ve uzun süre şurda burda dolaştıktan sonra halkına aklının ve yüreğinin ürünlerini bırakarak bir köşede sessizce ölmüştür. Sofroni her türlü yıldırma ve göz dağı verme karşısında son nefesine değin yapıtını tamamlamaya çalışmıştır. Sınırsız bir hayal gücü olan ve dünyanın çevresinde dönen bir kuyruklu yıldız gibi durmadan geçen Rakovski bütün Balkanları, Rusya ve Avrupayı dolaşmıştır. Yazıları kabına sığmayan bir ruhun izlerini taşır. Slaveikov'un yaşantısı peri masalları denli renkli ve heyecan vericidir. Bulgar din adamları gibi Yunan papazları da peşini bırakmadıkları için ülkesinde durmadan ordan oraya dolaşmak zorunda kalmıştır.

Asırlarca uyuşturulmuş ulusal bilinçlerini kurtuluş umuduyla besleyen Bulgarların yarattığı destanlar ölüm ve tehditlere gülerek bakan yılmaz, kavgacı, yiğit yeni kişilerin ortaya çıkmasını sağladı. Ulusal uyanış dönemi bu niteliklerin daha da gelişip yaygınlaşmasına yol açtı ve bugünün Bulgar ruhuna temel teşkil etti. Bulgar halkı dine saygılıdır ama, sadece toplumsal bir yarar sağlıyacağı ölçüde saygılıdır. Kiliseye karşı değildir ama, mistisizme karşıdır. Azla yetinir, pratiktir. Halk demokrasisinin koruyucusudur. Daha iyi bir dünya ülküsü taşır. Uzun uyuşukluk yıllarından sonra bilinçlendi. Kendini çetin bir kavganın ortasına attı. Ve ne pahasına olursa olsun zafere ulaşmağa karar verdi. Bulgar halkı kurtuluştan önce geçmişin ve içinde yaşadığı zamanın gizlerini çözmeye çalışıyordu. Bu gün ise "olmak" ve "sonsuzluk" kavramları üstünde düşünmeye başladı. Zaten bu görelik felsefesidir ki Bulgarların hep genç kalmasını, geleceği düşünmek için şimdiyi bir kıyıya bırakmasını sağlamış ve geleceğe bu dönüklüğü onu, ütopik bir biçim altında da olsa, toplumculuk ülküsüne götürmüştür.

Yukarda kısaca çözümlemeye çalıştığımız olayların gerçek yüzü, Kurtuluştan önceki Bulgar edebiyatı ve bu edebiyatın yansıttığı bir dönemin ruhu, geçmişle bütün bağlarını koparmış olan bu sıçrayış Ulusal Uyanış İnsanının hem hüzünlü, hem eğlenceli öyküsünü de içine almaktadır.

HRİSTO BOTEF : (1848 - 1876)

Hristo Botef'in Bulgar edebiyatında ve politikasında oynadığı rol Macar Şandor Petöfi'ninkine benzer.

Kalofer'de doğdu. Rus burslusu olarak Odesa'da öğrenimini yaptı. Bilinsky, Herzen, Dobrolubov ve Çernişevsky gibi demokrat devrimcilerin yapıtlarını okudu. Politik nedenler yüzünden doğduğu kente dönmek zorunda kaldı. Burada bir yandan öğretmenlik yaparken bir yandan da devrimci eyleme atıldı. Daha sonra Odesa'ya dönmeyip Romanya'ya yerleşti. "Bulgar Komün"ünün temellerini atarak Bulgar devrimci mücadelesinin başına geçti.

"Dua" adlı şiirinde düşündüğü gibi özgürlük için 20 Mayıs 1876 tarihinde bir çarpışmada vurularak öldü.

Tek şiir kitabı **"Şarkılar ve Şiirler"** ölümünden bir yıl önce 1875'de yayınlandı.

KARDEŞİME

Yaşamak çok zordur, kardeşim.
Kimliksiz budalalar arasında.
Yanan ruhumun yalımlarında
Ölüyor kalbim, onulmaz yaralı.

Seviyorum vatanımı yürekten.
Bağlıyım mirasına. Ama kardeşim
Nasıl çıldırıyorum bir bilsen
Şu ahmaklardan nefret ederken.

Bir düşünceler düşler karmaşası
Çarmıha gerdi genç ruhumu benim.
Ah, kim gelip koyacak üzerine elini
Şu acıdan kıvranan yüreğin?

Kimse! Bilmez ki yüreğim benim
Nedir kıvanç ve nedir özgürlük,
Ama çarpar durur delicesine gene
Hıçkırıklarının yankısında halkımın.

Evet, kardeş, ağlıyorum gizlice
Hüzünlü mezarbaşında halkımın.
Söyle bana nasıl güveneyim ben
Bu durgun bu kalleş dünyaya?

Hiç bir sey duymuyorum, cevap yok hiç
kimseden
Bu soylu bu içten çağrılara.
Ve senin de ruhun sağır mı sağır kardeşim
Tanrı sesine ve ağlayışlarına halkın.

Hristo BOTEF'ten
Özdemir İNCE

ELİSAVETA BAGRÂNA (1893 -)

Bulgar şiirinin en önemli kadın şairlerinden biri olan Elisaveta Bagrâna, Sliven'de doğdu. Lise öğreniminden sonra bir süre öğretmenlik yaptı. Daha sonra Sofya Üniversitesinde Slav filolojisi okudu. Bir süre daha öğretmenlik yaptıktan sonra yolculuklar yaptı. Şiirleri fransızca, rusca, italyanca, polonyaca, çekce, romence, arapça, vb., dillere çevrilmiştir.

Başlıca şiir kitapları : **Sonsuz ve Kutsal** (1927) **Denizcinin Yıldızı** (1932) **İnsan Yüreği** (1936)

SENİN KIZIN

Atalarımın resimleri yok bende
Ne de bir aile defterim,
Bilmiyorum nasıldı gelenekleri,
Nasıldı yüzleri, nasıl yaşarlardı.

Ama duyuyorum dolaştığını damarlarımda
O göçebe o haylaz o eski kanın :
Geceleyin öfkeyle uyandırıyor beni,
Alıp götürüyor ilk günahıma.

Belki kömür gözlü bir tazeydi ninem
Şalvar giyer ipek türban takardı,
Kaçmıştı belki bir gece yarısı
Bir yabancıyla, yakışıklı bir Han'la.

Belki çınladı atlarının nal sesi
Uçcuz bucaksız Tuna ovalarında;
Ve rüzgâr silip süpürdü izlerini belki
Kurtardı onları hain kılıçtan.

Belki de bu yüzden severim ben
Gözden taşan sonsuz ovaları,
Koşan bir atı, saklayan kırbaç altında,
Ve rüzgârın kaldırdığı özgür sesi.

Belki günahkârım kalleşim belki
Bakarsın kalıveririm yarı yolda...
Sadık kızın olmaktan başka neyim ki,
Ey toprak, bana kanını veren anam.

Elisaveta BAGRÂNA'dan
Özdemir İNCE

NİKOLA Y. VAPTSAROF (1909 — 1942)

Babası eski bir Makedonyalı ihtilâlcidir. Gemi makinisti olarak bütün denizlerde dolaştı. Bir çok işlere girip çıktı. Politik nedenler yüzünden işsiz kaldı. Bu sırada, B. Anjeluçef ve A. Jendof gibi ressamların, Hristo Radevski ve Mladen İssaef gibi ozanların desteğini gördü. 1940 yılında enterne edildi. 1942 yılında yer - altı'na geçti. Yakalandı. Birkaç ay işkence gördükten sonra Direnme Hareketi'ne katıldığı için ölüme mahkûm edildi. Öteki hükümlülerle birlikte kurşuna dizilirken Botef'in "Vatanı için er meydanında ölenler, ölmezler" adlı şiirini söylüyordu. Kurşuna dizildiği zaman 33 yaşındaydı. Hayattayken **Motorların Türküsü"** adlı bir tek kitabı yayınlanmıştı. Ölümünden sonra Yavorof'un, Mayakovski'nin, Bulgar proleter ozanlarının şiirlerinde büyüdü.

Adı şimdi Lorca, Desnos, Nâzım gibi ozanların adıyla birlikte anılmaktadır.

ÖLÜMDEN ÖNCE

Karıma

Savaş amansızdır, savaş yamandır
Söyledikleri gibi destansı bir yanı var
Ölümün sözü mü olurmuş kavgada
Ben vurulsam yerimi bir başkası alır!

Yersin kurşunu... Gerisi kurtların işi
Bunun akıl dışı bir yanı yok
Fakat birlikte olacağız borada yine
Ey halkım, çünkü çok sevdik seni.

(1942)

AYRILIK ŞİİRİ

Bazan geleceğim uyurken sen
Beklenmez bir konuk gibi uzaklardan...
Bırakma beni sakın dışarda
Ah! kilitleme sakın kapıyı.

Gürültü etmeden girerim. Otururum uslu
uslu
Karanlıkta dikerim gözlerimi güzel yüzüne
Sonra dolunca bakışlarım seninle
Öperim seni ve çekip giderim.

23 Temmuz 1942, saat 14

NIKOLA Y. VAPTSAROF'dan
Özdemir İNCE

Not : Ölümünden kısa bir süre önce bu şiirleri yazan ozan, faşist katiller tarafından ölüme götürülürken bunları arkadaşlarına vermeyi başardı.

LÜBOMİR LEVÇEF (1935 —)

Troyan'da doğdu. Sofya Üniversitesinde felsefe ve tarih öğrenimi yaptı. Toplumsal şiirde yeni değerler arayan genç kuşağa katıldı. Hiç kuşkusuz bu kuşağın en iyi ozanlarından biridir. 1957 - 1966 arasında beş şiir kitabı yayınladı.

GARCIA LORCA'YA AĞIT

"Bir gitarla gömün beni
Öldüğüm zaman..."

Nerede kanlı Granada?
Nerede mezarın?
Nasıl öğrensem?
Taylar mı
Kişneyen
Toynaklarıyla eşen
Toprağı?
Koca kartallar mı yoksa
Doruklarında Nevada'nın?...

Uzaklarda
Çok uzaklarda Granada!...
Gök mavi midir Granada'da
Mersinler yeşil midir yoksa?
Bilmiyorum.
Ama Granada için
Öldün sen, değil mi?
Orada söylenir
Seguida, değil mi?
Orada çürüyor kanlı gömlekleri
Kardeşlerimin, değil mi?

Uzaklarda,
Çok uzaklarda, Granada!
Ama sen yanı başımızda!

Aramadım mezarını
Matem tutmak için.
Mezarına şarkılar düzeceğim
Sesler fışkıracak gitarımdan
Neşeli çok neşeli.
Bir hançer bileyeceğim mezarında
Bir Kastılya hançeri
Gelecek kavga için
Bir Kastılya hançeri.

Lübomir LEVÇEF'ten
Özdemir İNCE

BULGAR ŞİİRİ

prof. efraim karanfilof / yüksel sonku / ela güntekin

Çeviri yoluyla bir şiiri tanıtmak bir takım tehlikeleri göze almayı gerektirir. Küçük ulusların edebiyat alanındaki büyük güçlüğü, kimi başyapıtları dilin engellerini aşarak gün ışığına çıkarmaktır. Burada sözkonusu olan başyapıtlardır, sıradan yapıtları çevirmek kolaydır. Yabancı bir dilde, sanatçının kişiliğinden gelen özellikleri, kendine özgü incelikleri yansıtmak büyük güçlükler ortaya cıkarmaktadır. Çeşitli uygarlıkların birbirlerine karıştıkları çağımızda, küçük ulusların edebiyat alanında dilin barajlarını aşması, onu kırması büyük güçlükler yaratmaktadır.

Bu dediklerimiz, özellikle, Bulgar edebiyatı sözkonusu edilince kendini daha da belli ediyor. Bulgar halkının tarihsel alınyazısı düşünülecek olursa bu ulusun, yüzyıllar boyunca kendine özgü ruhu koruduğu, bütün özleştirmelere ve yabancı etkilere karşı durduğu görülür. Bu durumda edebiyatımız pek gelişmemişse de manevî gücünü, özgünlüğünü korumuştur.

Bulgar şiirinin yeniden doğuşu XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlıyor. Bu yeniden doğuş, eski şiirimizden, ondan yararlanarak oluyor. Bu, bir keşişin yazdığı, halkımızın şiirsel tarihiyle başlıyor. Edebiyatımızın en ateşli şiirlerinden biri olarak düşünüyoruz bunu. Keşiş Paıssy'nin bu **Tarih** kitabı bulgar diliyle yazılmıştır. Paıssy'nin kitabında, Bulgar köylüsünü devrimci, savaşçı ve şâir olarak bütün canlılığıyla görüyoruz. Bu dönemde, yeni Bulgar şiirinin yeniden doğuşunda soluklarıyla bu şiiri güçlendirmiş olan az tanınmış öbür şairleri de saymayı gereksiz buluyoruz. Bunlar hem devrimci hem de şâirdirler. Jean-racques Rousseau bir kilisede çan çalanların âyine katılamıyacaklarını ileri sürer. Bu yeniden doğuş çağında bizim bütün çan çalanlarımız âyine katılan insanlardı ayni zamanda. Ayinin başına geçip savaş bayrağını dalgalandırdılar. Hayatları çan ve bayrak arasında geçti. Bunlar birer devrimciydiler, ama daha çok da şâir. Şarkıları savaşın sözcüklerinden kurulmuştu. Kutsal bir şarkıydı sanki şiirleri. Eğer ad saymak gerekirse şöyle sıralayabiliriz : Rakovsk, Karavelov, P-R. Slaveikov, ve herşeyden önce de, Hristo Botef anılmalıdır.

Yapıtlarıyla karşılaştığımız zaman, bir tansıkla karşılaşmış gibi oluruz. Onların bu başarısı kişiyi şaşkınlığa çevirir. Botev, savaşta 27 yaşında öldüğü zaman pek az şiir yazmıştı. Botef'in şiiri her nekadar azsa da, Devrimin şimşekleri arasında yazılmıştır ve bunun için de edebiyatımızda içtenliğiyle kalacaktır.

Osmanlı İmparatorluğunun egemenliğinden kurtulduktan sonra, kapitalist bir çağa girdik. Bu dönemde yeni edebiyatımız hızla gelişerek bütün eğilimlere ve modalara açılıyor. Öteyandan, bu iki dönem arasında önemli bir ad görülür. Bu da İvan Vascov'dur. Vascov'a ulusal bir şâir diye bakıyoruz. Botef, edebiyatımıza nasıl yeni bir hava getirmişse, İvan Vazof da çağdaş edebiyatımızın bir başlatıcısı olmak gibi bir rol oynamıştır. Yaşadığı sürece de Vazof, çağının olaylarına ışık tutmuştur.

Yine bu dönemde P. K. Yavorof, çağdaş akımların etkisiyle şiirimize lirik bir hava kazandırıyor. Bütün büyük şâirler gibi devrimci bir şâir olan Yavorof, Makedonya'ya adadığı devrimci şiirler de yazmıştır. Bunun yanısıra lirik şiirleriyle de ün yapmıştır. Onunla Bulgar şiiri o zamana kadar bilinmeyen yeni olanaklar kazanmıştır.

Onun şiirindeki umutsuzluk, acı ulusunun ortak acısıyla birleşmiştir.

XX. yüzyılın başlarında Bulgar şiirinde en önemli adlardan biri kuşkusuz Pentcho R. Slaveikov'dır. Şiirimizin yeniden doğuş çağının tanınmış şâirlerinden olan P. R. Slaveikov'un oğlu ve Yavarov'un ustası olan Slaveikov, büyük bir yetenek ve güvenle Avrupa şiirine yönelmiş şâirlerimizdendir. Onda halkımızın güçlü esinini buluyoruz. XX. yüzyılın başında şiirimizin gizemsel ve toplumsal gerçekci alana girdiğini görürüz. Bu dönemde simgesel şâirimiz de gerçekci ve toplumcu eyilimler göstermişlerdir. Théodore Trayanov, felsefi ve geniş olanaklara açılan şiiri temsil edenlerdendir. Ünlü iki baladı (Strouma'nın Gizi - Ovada ölüm) romantik ve büyük duyarlıklı izlenimler taşır. Yine Dimtcho Débélianov lirik ve coşkulu şairlerimizin başında gelir. Birinci Dünya Savaşında yazdığı şiirler insanlık tarihinin en yüce yapıtları arasına girer. Simgeci şairlerden Nikolai Liliev, Proust havasında, geçmişle bağlar kuran yalnızlığını yansıtan şiirler yazmıştır.

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı faşizme karşı bir ayaklanmadır. Bu dönemde Bulgar şiiri seyirle, ruhun alanlarına uzanmakla vaktini geçiremezdi. Şairler birer vatandaş ve asker olmak zorundaydı. Pek çok yazar toplumsal, siyasal amaçlarla görevlenmiştir. Smyrnenski ve Vaptsarof bunlardandı. 25 yaşında ölen Smyrnenski'in şiirleri bu ayaklanmanın gücünü, heyecanını canlandırır. Şiire yeni bir duyarlık getirir. Çalışan sınıfların acılarını, umudunu yansıtır. Şiirlerindeki aşırı duyarlık devrimci ve hayatla organik bir yapı koyar. Bu iki savaş arası dönemde Smyrnenski kalabalıkların bayrağı oldu. Vaptsarof, faşist savaşa karşı yerini aldı. Savaşı ulusal olduğu kadar, insanlık adınaydı da. Genç yaşında da öldü.

Bugünkü Bulgar şiiri birçok sorunlar ortaya çıkarmıştır. Bunun en belirgin yönleri nedir? En olgun çağında ölen Vladimir Başef'in dediği gibi, bu "çağının anteni olmak" sorunudur. Bunun için bütün büyük olaylar şiirlerde yankılarını göstermiştir. Yine bunun için en iyi şairlerimizde bunların izlerini görüyoruz. Bugünkü şiirimizin sorunlarının ayrıntılarına girmeden bir olayı belirtmek yerinde olur : şairlerimiz boyuna çoğalırken okuyucu kitlesi de onunla birlikte çoğalmaktadır. Bizde Yevtuşenko, Voznessenski gibi kürsülerden bağıran, esinlerini oralardan alan şairler henüz yoktur. Bununla yeni olanaklara açık şairlerimiz yoktur anlamı çıkmaz. Asıl sorun, yeni yollar açmaktır. Bunun için çağdaş Bulgar şiiri, şiirin onurunu yeniden kazandırmakla görevlenmiş gibidir. Yine bireyin şiirine kapalı kalmak, onu görmemek diye bir şey de sözkonusu değildir. Kişinin yaratıcı sanatına açık olmak da o kadar önemlidir.

Şiirimizin yeniden doğuş çağında olduğu gibi, bugün de çağdaş Bulgar şiiri, onun en iyi şairleri yenici olacağız diye kendilerini zorlamayı gereksiz bulmaktadırlar. Bu modanın dışında kalmasını biliyorlar. Bizim için şiir, herzaman insandan ayrılmaz bir şeydir. İnsanlığın acıları, kıvançları en geniş anlamda yansıyan şiirler bizim için şiirdir.

Bugün pek çok şairimiz yapılan çevirilerle Fransız okuyucusu tarafından tanınmaktadır. Bunlar arasında Elisaveta Bagrâna, Athanase sayılabilir. Bu adlardan başka Dora Gabé, Ludmil Stoyanov, Lamar, İssev de sayılmalıdır. Yine Bogomile Rainov, İvan Hadjichristov şiirin bütün olanaklarına açık, yeni duyarlıklar getiren şairlerimizdendir. Bu adları daha da çoğaltabiliriz.

Bugün bizim için önemli sorun sosyalist bir toplumda yaratıcılık sorununun ne olacağıdır. Bu, emeğin yaratıcısı olmak sorunudur.

Sosyalist toplumun bu şairleri arasında da, Penio Pénev, Karaangov, Slav Christov Karaaslanov, Anastase Stoyanov adlarını saymalıyız.

Bugünkü Bulgar şiirinin panoramasını böyle çizebiliriz. Bu şiir, duyarlıklara, güzelliklere, yeniliklere kapalı da değildir. Burada en önemli şairlerimizin çok genç yaşta ölmüş olmalarını da hatırlatmak yerinde olur kanısındayız. Bu şairlerin hayat hikâyeleri kanla örülmüştür. Onların hiçbiri existansiyalist ya da gizemci olmamışlardır. Onlar herşeyden önce devrimci ve vatandaş olmasını bilmişlerdir. **Yüksel SONKU**

Not : Bu yazı, **La Poésie Bulgare** (Seghers) adlı antoloji'nin önsözünden kısaltılarak çevrilmiştir.

GÜNÜMÜZ BULGAR ŞİİRİ

Çağdaş Bulgar şiirine ilişkin sorunlar sayıca fazla ve oldukça çeşitlidir. Bu şiirin en belirgin niteliği nedir? Kuşkusuz Bulgar ozanlarının dileği, genç yaşta ölen ozan Vladimir Başef'in dediği gibi "Yaşadıkları çağın tedirgin antenleri" olmakdır. Bu bakımdan bütün önemli olaylar Bulgar ozanlarının yapıtlarında sanata yansımışlardır. Bulgar şiirinin en güzel yapıtları, halk heyecanının doruğunda bulunduğu önemli halk olayları sırasında yaratılmıştır. İyi ozanlar halkın heyecanını ve çağlarının coşkusunu dizelerine dökmeyi bilmişlerdir.

Son yıllarda çok belirgin olan şiirsel yaratıcılığın çeşitliliği, şiirsel "Ben"in eski yerini yeniden kazandığını göstermekle kalmıyor, onun geliştiğini, doğmaların kenara itildiğini, yaratıcı kişiliğin zenginliklerini keşfetme olanağını veren yolları arama isteğinin güçlendiğini kanıtlıyor. Zamanlarının eğilimini gerçeğe uygun bir biçimde anlatan bütün gerçek ozanlar arasında bir değişiklik varsada, bunlar aynı zamanda birbirlerini tamamlarlar.

En büyük Bulgar ozanlarının izledikleri yol, güç bir yol olmuştur. Bu ozanlar bugün yaşlanmış olmakla beraber, en ilginç yönleri, yaratıcılıklarında bir tükenme belirtisine rastlanmaması

ve yaratıcı kişiliklerinin yaşamla giderek zenginleşmesidir. Bu bakımdan, bu ozanlarda uzun bir şiir yaşamının en görünür belirtisi, anlatım tazeliği ve duyarlık yönünden hiç bir düşüş izine rastlanmamasıdır. Elissaveta Bagriana, Ludmil Stoyanov, Dora Gabé, Mladéne Issaev, Lamar, Athanase Dalçef gibi birçok ozanlar bu çizgidedir.

Son yıllarda, çok sayıda ve ayrıntılı kişilikleri olan gençlerin şiir yaşamına atıldıkları görülmüştür. Bunlar başarıyı yalnızca atılgan buluşlarda değil, aynı zamanda yaşantının tazeliğinde arayan genç yeteneklilerdir. Bu arada, Athanase Dalçef gibi parlak bir yaratıcının, romancı Bogamil Rainov'un, ya da bir zamanlar sembolist okuldan olan yaşlı ozan Ivan Hadjichristov'un, şiir yaşamına geri dönüşlerine değinmeliyiz.

Bulgar ozanları gitgide "ben"lerin, yaratıcı özlerinin arayışı içindedirler. Anlatım biçimlerinin, duyarlıklarının ve yönelinen temaların çeşitliliği bu arayışın bir sonucudur.

Athanase Stovyanov, Slav Chr. Karaslavov, Lubomir Levşef ya da Vladimir Başef gibi genç ozanların dizelerinde, kişisel lyrisme ile siyasal şiir arasındaki sınırın aşılmaz olmadığı görülmektedir. Bu şiirlerde ,siyasal düşünce ozanın öz duyarlığı içinde erimektedir.

Örneğin, "yurt" gibi bunca büyük ozan tarafından işlenmiş bir konu üzerinde yeni bir şeyler söylemek güçtür. (*) Bu alanda takınılacak bir sahte tavır, tumturaklı bir anlatım, sözde bir içtenlik ya da duygusal bir gevşeklik hemen sırıtacaktır.

Böyle durumlarda, içtenlik hiç bir zaman maske olarak kullanılmamalıdır. Bununla beraber son yıllarda Bulgar ozanları "Yurt" şiirleri yanında çok güzel aşk, acı ve günlük yaşam şiirleri de yazmışlardır.

Elisaveta Bagrâna ve Athanase Dalçef gibi yaşlı ozanlardan Parvan Stéphanov ve Petre Karaangov gibi gençlere kadar bütün Bulgar ozanları soluklarını duyurmasını ve böylesine yıpranmış bir temayı yeni bir biçimde işlemeyi başarmışlardır.

Duyguluğun birbirine zıt iki biçimi; tatlı bir hayalcilik ile yürekli bir görev duygusu, Gueorgui Cagarof'un, ses dolu, kesik, değişik dizelerinde olduğu kadar, Alexandre Muratof'un entellektüel düşüncelerine aynı başarıyla yansımıştır.

Bugün yapıtları dergi sayfalarını ve kitapçı vitrinlerini kaplayan Bulgar ozanlarının bir dökümünü yapmak düşüncesinde değiliz. Bojidar Bojilov gibi bir ozanın verimliliği ve duyarlığı yanında Nevena Stéphanova'nın tedirgin şiiri, Blaga Dimitrova'nın entellektuel dizeleri, Liliana Stéphanova'nın canlı ve iç gerilim dolu dörtlükleri anılmağa değer. Diğer yandan Bulgar şiirinin çok erken yitirdiği Vesselin Hançef'in izinden genç ozan Lubomir Levçef yükselmektedir. Alexandre Gherov ise aşk ve ölüm gibi "eskimiş" tema'lara öyle çağdaş bir nitelik kazandırarak dile getirir ki geleneksel şiirleri çağımızın bir gerilimini taşır.

Çağdaş Bulgar şiirinin en belirgin niteliği sadece işlenen temaların zenginleşmesinde değil, anlatım biçimlerinin, ele alınan öz sorunların ve arayışların da zenginleşmesindedir. Orta yaş kuşağı ozanlarından Gueorgui Cagarof, Dimitri Methodiev, Pavel Matev bu açıdan büyük özellik taşımaktadırlar. Her birinin kesin çizgilerle belirlenmiş bir yaratıcı kişiliği vardır. Her biri, gençlik inançlarını öldürmeyen, ozanların lirizmi zenginleştiren yaman kuşku dönemlerini cesaretle aşmışlardır. Gueorgui Cagarof'un şiirsel sesinin yiğitliğinde daha büyük bir dramatism varken, Dimitri Methodiev'in şiirlerinde lyrisme beklenmedik bir sıcaklıkla yankılanmaktadır. Pavel Matev'de ise yeni ve ilginç çağrışımlara rastlanmaktadır. Bütün bu adların arasında Bulgar şiirinin çok erken yitirdiği Penio Penev'in özel bir yeri vardır. Penev, Nicolas Vaptsarof'un havasını sürdürmektedir. Dizelerinde heyecanlı olmakla birlikte, üstünkörü bir izleyicinin degil, yaşama doğrudan doğruya katılan bir kişinin coşkuları duyulur. Burada, halk tarafından çok tutulan bir ozan olan Damian Damianof'dan, tutkulu Evtim Evtimov'a kadar çok ilginç ve yetenekli bir yaratıcı dizisinin varlığından söz edilebilir.

Günümüzde, Bulgar ozanlarının başlıca görevi, Bulgar edebiyatının demokratik geleneklerine bağlı daha parlak yapıtlar verebilmektir. Bölgesel ve evrensel öğeler arasındaki uyum birliği bu tür yapıtlarda kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Yabancılara en ilginç gelen Bulgar yazarları, ulusal bir niteliğe en köklü bir şekilde sahip olan yazarlardır. Unutmamak gerek ki ancak kendi ülkelerinin malı olan yazarlar, başka ülkelerce benimsenebilir.

Elâ GÜNTEKİN

(*) Yurt tema'sı, Anne tema'sı gibi içtenlik yoksulluğuna güç katlanır.

SLAV HRİSTO KARASLAVOF (1932—)

Filibe yakınlarında bir köyde doğdu. Ünlü yazar Georgi Karaslavof'un yeğenidir. Sofya Üniversitesinde Bulgar dili ve edebiyatı okudu. Şimdi "Ulusal Gençlik" yayınlarının baş yazarıdır. Tam anlamıyla Bulgar bir dünya görüşüne sahiptir.

OĞLUMLA İKİNCİ KONUŞMA

Sanma ki çok güçlüdür
Palavracı, geveze
Kocamış çan dilli kişiler.
Alçak gönüllü olur
Güçlü dediğin insan
Ve sessiz olur
Tıpkı Balkanlar gibi.
Sanma kı güçlüdür
Zalim kişi
Acı çektirdiği için
sana.
Gizlidir güç dediğin şey
Tatlı bir gülüşte
Ya da acı tadında
Göz yaşlarının.
Her okşayış
Ve küçücük bir ot
Güç verir
Ölümsüz toprağa.
Güçlü adam
Acı çeker
Herkesten fazla.
Çünkü boyun eğmez
diz kırmaz
Ve umursamaz
Kavgayı
Saldırıları
Güçlü insan, oğlum,
Gerçekten güçlü insan
Hem ağlamasını bilir
Hem de şarkı söylemesini.

Slav Hristo KARASLAVOF'dan
Özdemir İNCE

VLADİMİR BAŞEF (1935—1967)

Sofya'da doğdu. Bulgar edebiyatı okudu. Bir çok yolculuklar yaptı. Yevtuşenko, Voznessenki, Rojdestvenski gibi genç Sovyet ozanlarından şiirler çevirdi.

Yeni toplumsal şiirle birlikte gelişti. Bulgar lirik şiirinde önemli bir yeri vardır. 1967 yılında bir otomobil kazasında öldü. Yedi şiir kitabı vardır.

HAVA ALANI

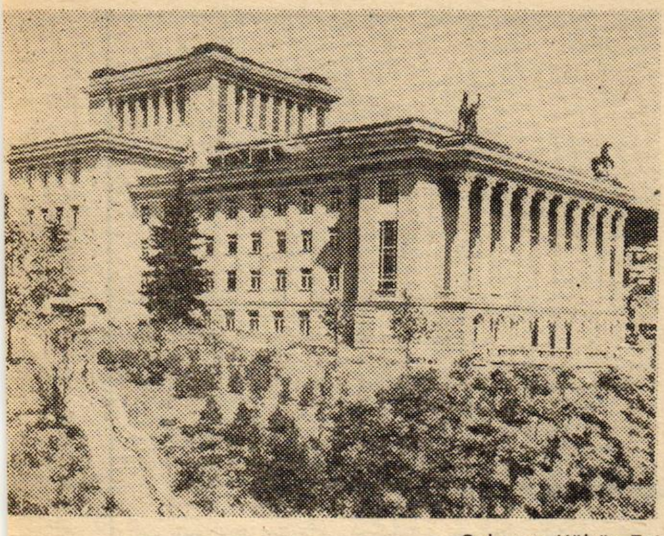
Uçarken öleceğim havalarda
Beyaz, uğursuz bulutlar arasında
Yitirmeden duyumları,
Tek bir iz bırakmadan.
Hiç kimse ağlamayacak arkamdan...

Sadece pist bilecek
Nereden havalandığımı
Ve hatırlayacağım onun
Trajik aydınlığını

Ve eğer sen
Aramak istersen izlerimi
Hava alanına geleceksin
Aleminyum kanatlı
Devsel haçlar arasına.
Önünde dur saat tablosunun
Kocaman harflerle
Sayılar saatler
Ve mesafelerle
Konuşan benim...

Dur orada
Önünde dur saat tablosunun...

Vladimir BAŞEF'ten
Özdemir İNCE

Gabrovo Kültür Evi

BULGAR HİKAYE VE ROMAN SANATI

türker acaroğlu

Modern Bulgar hikâyeciliği çevirilerle başlar. Telif ilk hikâyeyi Vasil Drumev (1841 - 1901) yazdı : **Bedbaht aile** (1860). Bu uzun hikâye, üç Bulgar genci ile Yeniçeri Ağası Cemal Bey'in başından geçenleri anlatır. Yazarın **Bir öğrenci ile zenginler** adlı bir büyük hikâyesi daha vardır.

İkinci hikâyeci, İliya R. Baliskov (1839 - 1913) dür. **Kaybolmuş Stanka** adlı ulusal bir büyük hikâye ile **Zavallı Kristinka, Aksak Hoca, Dimitrovska Ruja** gibi hikâyeleri var. Kahramanları daha gerçektir. Deliorman'ın tabiî güzelliklerini ilkin bu yazar tasvir etmiştir.

Lüben Karavelov (1837 - 1879) hikâyecilikte Bulgar realizminin babasıdır. **Anasının taze kuzusu** adlı bir büyük hikâyeden başka **Eski devir Bulgarları, Danço ile Neno, Voyvoda Neda, Bir Türk paşası** adında küçüklü-büyüklü 25 kadar sosyal ve tarihsel hikâye, ayrıca **Hacı Dimiter** adlı 5 perdelik bir dram yazmıştır.

İvan Vazov (1850 - 1921), şair olduğundan fazla, hikâyeci ve romancıdır. Edebî çalışmaları 50 yıllık bir devir tutar. Paissi'nin fikirlerini propaganda etti. İlk hikâyesi **Mitrofan ile Dormidolski** adını taşır. **Nemili - Nedragi** Bulgar hikâyeciliğinin en enteresan kitaplarından biridir. **Amcazadeler** yazarın kendi sözü ile "ne hikâye, ne romandır; fakat Türk devrinde Bulgar âdetleri ve tiplerini gösteren galeridir". Yazarın 30 cildi aşan kitapları arasında en ünlüsü gene Bulgarların Türk devrindeki hayatını anlatan üç bölümlük **Esaret altında** isimli romanıdır. (1920). Bunun devamı sayılan **Yeni Toprak** Bulgar istiklâlinin ilk devirlerini anlatır. **Kazalar kraliçesi** romantik bir romandır. **Svetoslav Terter** ile **İvan Aleksandır** ise tarihsel romanlardır. Hatıra ve seyahat kitaplarını da yazmıştır.

Mihalaki Georgiev (1854 - 1916) mizahî hikâyelerini 2 ciltte toplamıştır. **Konstantin Veliçkov** (1855 - 1907) bir ciltlik küçük hikâyelerin yazarıdır.

Aleko Konstantinov (1863 - 1897) geçen yüzyılda yaşayan bir Bulgarın inanılmaz hikâyelerini anlatan **Bay Ganü Balkanski** adlı eseri ile dış ülkelerde bile büyük ün sahibidir. Bu kitabı Ömer K. Nalbantoğlu dilimize çevirmiştir (1941). Yazarın ayrıca realist küçük hikâyeleri de vardır.

Tesanko Teserkovski (1869-1926) **Kalbin büklümleri** adlı bir roman yazdı.

İvan Kirilov (1876 - 1935) küçük ve büyük hikâyeler kaleme aldı.

Todor G. Vlaykoy (1865 - 1943) taşra hayatından aldığı konuları küçük-büyük hikâyeler şeklinde anlatır. Bütün eserlerini 6 büyük ciltte topladı.

Georgi P. Stamatov (1869 - 1942) tam bir realisttir. **Palladini, Küçük Sodom, Lida Druganova, Krokiler, Seçme hikâyeler** vb. daha bir çok eserleri vardır.

Anton Etraşimirov (1872 - 1937) un yazdığı hikâye ve romanlardan bazısı : **Asma köprü, Hora, Bena, Gabrovka, Ejderha, Kahkaha ve gözyaşları, Sura Bir, Ramazan Beylerin Sarayı, Koçalov isyanı, Bütünlük ve dörtyolağzı, Esirler** vb.

Kiril Hristov (1875 - 1944) **Karanlık fecir** romanında aşk psikolojisinin esaslı yönlerinden bir kaçını keşfetmek ister, **Hülyalar, Hikâyeler** vb. diğer eserleridir.

En büyük Bulgar hikâyecisi Elin Pelin (1877 - 1949) dir. Bir çok eseri yabancı dillere çevrilmiştir. En mükemmel nesirci olarak tanılır. En iyi kır ve köy hikâyeleri yazarak unutulmaz köylü portreleri çizmiş, köylü âdetlerini bir seri halindeki tabloları ile gayet güzel, tatlı bir surette anlatmıştır. Tasvirde çok yükselen bir kudret gösterir. **Toprak** adlı bir köy nuveli dilimize M. Türker Acaroğlu tarafından çevrilerek "Son Posta" gazetesinde tefrika edilmiştir.

St. Çilingirov (1881) un anlatımı canlı ve sürükleyicidir. **Vlado Bulatov, Apuletsiz bir kaput, Cehennem çocukları** vb. gibi eserleri vardır.

Dobri Nemirov (1882 - 1945) hikâye, nuvel, roman, piyes olarak bir çok eser yazdı. **Kardeşler, İlk izler, Ateş içinden** adlı

roman trilojisi edebî şahsiyetinin temelini teşkil eder. Bu eserler modern Bulgar hayatını anlatırlar.

Yordon Yovkov (1884-1937) değerli yazarlardan biridir. Neslinin en velût en muktedir nesircisi sayılır. Pek çok eseri var: **Kocabalkan efsaneleri, Antimovo hanında geceler, Kadın kalbi, Tekerleklerin türküsü, Huduttaki çiftlik, Gorolomov'un maceraları, Tırpancı** vb. gibi.

Dimitr Şişmanov (1889-) un eserlerinde güçlü gözlemler var. İlk eseri, parlamento usullerini anlatan bir nuveldir: **Mebus Stoyanov.** Daha sonraki eserleri: **Zograf Pavel, Akropol dibinde hulyalar, Asi, Garip adamlar..**

Toprakhisarlı Georgi Rayçev (1882-1947) reel, sosyal, psikolojik öğelerden bir sentez yapmasını bilir. Hikâyelerini **Orman şarkısı, Ufacık dünya, Kraliçe Neranza** gibi kitaplarda topladıktan başka **Bay ve Bayan** adlı uzun bir roman yazmıştır.

Edirneli Damyan Kalfov (1887) güzel hikâyeleri ile bir çok ödüller kazandı. Keskin bir görüş, pürüzsüz bir dil ile anlattığı hikâyelerinde çekici bir öğe var: **Hint Horozu, Tersine dünya, Asteğmen Neno, İri balık** vb.

Konstantin Konstantinov (1890) kahramanlarına karşı duyduğu sıcak insanî duygusu, bir de temiz canlı üslûbu ile öteki yazarlardan ayrılır. **Yarına doğru, Aşk, Mukavva kutudaki kalb, Üçüncü mevki** vb. gibi hikâye ve romanları en önemli realist sosyal eserler sayılmaktadır. Çocuk kitaplarından **Başıbozuklar alayı** adlı ufak bir eseri Zeki Tunaboylu dilimize çevirdi. (1939).

Türkiye'de doğan Konstantin N. Petnakov (1891-1952) Pitoresk tabloların bulunduğu kır epopeleri yazdı. Köyü, köylüyü anlattı. **Çocuksuz** (1922) ilk romanıdır. Ötekiler: **Köyün kronikası, Göçmenler, İnce Kaptan, Haydutlar, Kanlı Yıldız.**

Makedonyalı Panço Mihaylov (1896-1965) çok eser yazmıştır: **Kırmızı karanfil, Bulgar nuvelleri, Kenar mahalle adamı, O kadının yolu** vb. gibi.

Vladimir Polyanov (1899-) Bulgarların Mahmut Yesari'sidir.

Fanni Popova - Mutafova (1902-) yaratıcı muhayyile bakımından enteresan tarihsel roman ve hikâyeler yazar. **İstanbul'da bir gece, Arkadaşımın karısı, Kıztaşı, Nedelka Stamatova** en tanınmış eserleridir.

Stetoslav Minkov (1902-) çok orijinal bir yazardır. **Mavi krizantemler** kitabından sonra **Ateş kuşu, Otomatlar, Son fener dibindeki ev, Rontken gözlü kadın, Gölge oyunu, Kirpi derili hikâyeler** kitaplarını çıkarmıştır.

Türkiye'yi bir kurulun başında olarak ziyaret etmiş olan Angel Karaliyçev (1902-) in ilk hikâye kitabı **Çavdar**'dır (1925). Yazarın samimî ve şairane bir üslûbu vardır. Okuyucunun insanî, sosyal duygularına hitap eder. Büyüklere ve küçüklere mahsus kitaplarından bazısı: **Yalan dünya, Meryem Ana'nın göz yaşları, Kurum Han'ın ölümü, Kıral İvan Şişman, Nasrettin Hoca ile Kurnaz Petr, Garip Kuş, Bulgar toprağı, Küçük kuyu, Varlık, Bahtiyar adam, Kanatlı kahraman.**

İlya Volen (1905-) sağlam, fakat kaba bir realist, bir psikologdur. Yalnız köylülerin hayatını anlatan hikâyeleri tam bir realizm güder. İlk üç eseri **Siyah nadaslar, Değirmen taşları, Tanrı kulları** adları ile çıkmıştır. Eserleri sosyoloji psikoloji, sanat tarihi bakımından değerlidir.

Ona benzer bir yazar da Stoyan Daskalov (1909-) dur. Köyü anlatan eserlerinde son zamanda Bulgar köy hayatında görülen değişiklik ve yenilikleri araştırır.

Pek güzel lirik romanları ile tanınmış bir kadın yazar Anna Kamenova (1894-) dır. Kahramanlarını hep kadınlar teşkil eder. Hikâye ve romanlarında taşra hayatını, taşra kızlarını pek başarılı bir şekilde tasvir eder. **Beş kızın romanı, Haritina'nın günahı, Şehir hiç değişmedi** vb. gibi romanları ile bir hayli hikâyeleri vardır.

Bulgar hikâyeciliği ve romancılığı alanında bu yazarlardan başka kadın-erkek bir çok kişi daha vardır. Bunların her biri üzerinde durarak sanat yollarına dair bilgi vermek, edebî eğilimlerini tanıtmağa çalışmak güç, belki de imkânsızdır.

Ancak, 9 Eylül 1944 tarihinde Bulgaristan'da cumhuriyet ilân edildikten sonra, Bulgar edebiyatının gelişiminde yepyeni bir dönem açıldı. Kaliteli yeni bir edebiyat başladı. 9 eylüle kadar toplumsal gerçekçilik akımı yalnız proleter yazarların bir yolu iken, şimdi artık tüm Bulgar edebiyatının tek yolu oluyordu. Bu edebiyat "demokratlaştı", denilebilir. Yaşamın her yönünü kapsadı. Çalışan kitlelerin kolayca kavrayıp anlayabileceği bir duruma geldi. Devletin sistemli özenlerine konu oldu. Toplumsal reformların gerçekleştirilmesi, eski ve kötü ile savaş, halkın yeni tempolarla yaşamı ileriye götürme çabası, insanla toplum arasındaki yeni ilişkiler: bütün bunlar yepyeni bir toplum havası yarattı. Bu hava edebiyatı da etkiledi; ona yeni temalar, yeni portreler, yeni duygu ve eğilimler getirdi, onun önüne yeni sorunlarla amaçlar koydu. Çağdaş Bulgar edebiyatı, yalnızca bir varlığın biçim değiştirilmesinin yankısı değil, çalışan insanların bir esin kaynağıdır da. Temel esini, toplumsal yapıcılık coşkunluğudur. Yeni Bulgar edebiyatı, ilerleme yolundadır.

Toplumsal devrimden sonra, Bulgar yazarları, halkın krallık dönemindeki ağır koşullar altındaki yaşamını, buna karşı savaşmasını artık serbestçe yazabiliyorlar. Bu tema, roman ve hikâyelerin bir çoğunda çeşitli yönleriyle işlenmektedir.

Örneğin, Georgi Karaslavov, **"Basbayağı Adamlar"** adlı roman dizisinden 1956'ya kadar iki cilt yayınladı. Aynı temayı işleyen başka romanlar da var: Emilyan Stanev'in **"İvan Kondarev"**, G. Belev'in **"Yeni İnsanlar"** ile **"Şafak Kızıllığı"**, E. Koralov' un **"Eylül'cüler"** başlıklı eserleri. Bu romanlarda, partizanlık kıpırdanışları da anlatılmıştır.

İç Savaş ilkin P. Vejinov'un **"İkinci Bölük"** adlı uzun hikâyesinde etraflıca betimlendi. Bu eserde yalnız çarpışmalar, yiğitçe zaferler anlatılmaz; erlerin

BLAGA DIMITROVA (1922)

Tırnova'nın tarih dolu dekoru içinde büyüdü. Sofya'da Slav filolojisi ve Moskova'da "Maksim Gorki Enstitüsü"nde okudu. **"Narodna Cultura"** yayınlarının şiir çevirmenidir. Lirik şiirlerin yanı sıra iki roman ve sayısız film senaryosu yazmıştır.

Bu güzel, yetenekli ve büyük bir ozanın bütün niteliklerine sahip kadın, Bulgar kadının çağdaşlaşması savaşında öncülük etmiş olan bir başka kadın ozanın, **Elisaveta BAGRÂNA**'nın, izinden yürümüş, bu kavgaya yeni boyutlar kazandırmıştır.

YENİLİK

Her yerde pirinç tarlaları.
İçime ulaşıyor yeşillikleri
yeşile dönüşüyorum patlayarak
duyuyorum bir kez daha büyüyen sızılarımı.

DEĞİŞİM

Kestiler kökünden baltayla
tepesi güneşli bir ağacı
kâğıt yaptılar
şimdi üstünde bir ağacı betimlediğim
tepesi güneşli.

KİNİN

Kinin ağacı gibidir büyüyüşü kişinin.
Yeni bir halkasıyla her yılın
daha da acılaşır kaderi.
Gerekir mi bir umar olması?
Hangi hastalığı yeryüzünün
iyileştirilebilir kanıyla, teriyle, gözünün
yaşıyla?

MLADEN ISSAEF (1907)

1923 Ekim ayaklanmasına katıldığı için 1926'da göçmen olarak gitmeye zorlandığı Yugoslavya'dan Bulgaristan'a 1929'dan sonra dönebildi. O zamandan bu yana birçok dergi ve gazetenin yönetici kadrosu içinde yer aldı. Bir süre Bulgar Yazarlar Birliği'nin sekreterliğini yaptı. 1932'de ilk şiir kitabı "Fires" (Ateşler) yayınlandı. O zamandan bu yana 15'i aşkın şiir kitabı yayınlanmıştır.

ZİYARET

Anahtar tıkırdadı - içeri girdiler :
güneş,
polis
ve çocuk.
Ağlar sevgili kızım, "Baba!"
"Baba!" ve bir damla yaşın parlaklığıdır
gözlerindeki.

Okşar iki küçük kol sarılıp,
bir çift karadut dudakları, kaşlarımı öper.
Yaşamanın sınırlarıdır aştığım, burada,
yeryüzünde
üzülen biri vardır ardımdan, bilirim.

Anahtar takırdadı - dışarı çıktılar :
güneş,
polis
ve çocuk.
Küçücük bir damla yaş durur
küçük ve parlak bir yıldız gibi kaşımın
üstünde...

Türkçesi : **Bilgin ADALI**

---

düşünsel dünyası da yansıtılır. Savaşın yankılarını başka eserlerde de buluruz.

Tarihsel konudaki düzyazılar arasında D. Talev'in **"Demir Şamdan"**, **"Karlı Çanlar"**, **"İlinden Yortusu"** adlı romanları ile St. Zagorçinov'un **"İvaylo"** adlı romanı var. D. Talev'in **'Somuil'** i ile St. Diçev'in **"Özgürlük Uğruna"** adlı romanları da tarihsel konuludur.

Günümüz Bulgar edebiyatının başlıca teması, toplum kurucusu olan yeni insandır. Sanat diliyle günümüz insanının yaşantılarını, işlerini, eğilimlerini izleyen doğal çevre, toplumsal kuruculuktur. Çağımızın kuruculuk ve yapıcılık coşkunluğu roman, şiir, dram vb. gibi çeşitli türler ve biçimlerde yansıtılır. Bu eserlerde yeni insanın düşün ve ahlâk bakımından nasıl kalkınacağı da gösterilir. Böyle romanlardan birkaçı St. Ts. Daskalov'un **"Lipovanski Değirmeni"**; P. Vejinov'un **"Susuz Ova"**, K. Kalçev'in **"Dokumacılar Ailesi,"** G. Markov'un **"Erkek"** adlı eserleriyle İvan Martinov'un **"Madenciler"** adlı büyük hikâyesi.

Pek güç ve karşıtlıklı bir sorun olan yeni köyün kalkınması, köylünün toplumcu bir adam olarak yetişmesi şu romanlarda canlandırılır : A. Gulaşki'nin **'MT İstasyonu'**, **'Vedrovo Köyü'** ve **'Altın Yapağı'** (daha sonra bunlar **"Vedrovo"** adlı bir tek romanda yeniden işlenir.) K. Kalçev'in **"Sınır Boyunda"** adlı eserleri, İlya Volen'in **"İki Dünya Ortasında"** adlı hikâyeler kitabı İvan Petrov'un **"Nonka'nın Sevgisi"** başlıklı uzun hikâyesi ile **"Ölü Dalga"** adlı romanı, Kr. Grigorov'un küçük hikâyeleri, Georgi Karaslavov'un **"Bataktaki Kaya"** adlı komedyası vb. Anna Kamenova'nın **"Sofya Yakınlarında"** adlı romanı ile N. Marangozov'un poem ve şiirlerinde de yeni kurucular ve yapıcılardan söz edilir.

Görüldüğü üzere, Bulgar hikâye ve roman sanatı epey gelişmiş ve zenginleşmiştir. Bizim için, bundan alınacak ibretler vardır, sanırım.

DESEN : Kayıhan KESKİNOK

aziz spiridon'un gözleri

elin pelin
bilgin adalı

Yoksul bir ayakkabı tamircisiydi aziz Spiridon. Aletlerinin yayılı bulunduğu masanın üstüne eğilip, düşüncelerini tanrıya yönelterek, akşama kadar çalışırdı. Dinlenmeye ayırdığı tek zaman, kuru ekmeğini yavaş yavaş çiğnediği, ya da gözlerini kaldırıp Tanrının yüreğini derinden sarsan dünyasına küçük penceresinden baktığı aralardı.

Kışın beyaz soğuğu, yazın altın sıcağı aynı sevinci verirdi ona. Baharda, güneş karları eritmeğe başladığında küçük dükkânının yağmur oluklarından suların tekdüze damlamasını dinlerdi aziz Spiridon. Karşıda, kilisenin önündeki bahçeyi, tomurcuklanan leylakları, çiçek açan elma ağaçlarını seyrederdi. Bahar çiçeklerinin kokusu sessiz, küçük sokağı doldurur, dalga dalga küçük dükkâna gelir, genç adamın tutkulu yüreğini her an biraz daha arıtırdı. Böyle günlerde özel bir coşku ve umutla düşünürdü cenneti aziz Spiridon; bazı kez pencereden dışarıya bakmak üzere alçak masasının başından kalkardı.

Genç ve yakışıklıydı ama yapılan övgüler, kendini beğenmişlik gibi bir günaha sürüklemiyordu onu. Tek dileği Tanrı'nın övgüsüydü, bir başarı ya da bir tövbekârlık için, gerçekten günahsız bir kişi olmasına karşın Tanrı'nın övgüsüne bile lâyık bulmuyordu kendini. Tek düşündüğü, kilisenin önündeki elma ağaçları gibi çiçek açıncaya; ruhunun çiçekleri, elma çiçeklerinin arıları besleyişi gibi erdemi beslemeye başlayıncaya kadar kendini arıtmaktı.

Bu görünüşü ruhunun güzelliği vermişti ölümlü yanına, gövdesine. Yoksul bir gençti ama son derece yakışıklıydı. Kutsal bir arınmışlıkla parlardı yüzü, alnının üstünden Mayıs sabahı göklerinde görülen bulutlara benzer güç farkedilir ak ve pembe bulutlar geçerdi. Tanrı'nın yarattıklarının üstünde büyük bir coşkuyla gezinen mavi gözlerinde güneşlerin yansımasını titreştiren göllerin derinliği

Elin Pelin

Genç adam, ne söyleyeceğini bilemeden, başını daha da aşağı eğdi.

Yavaş, yumuşak ve hükmeden bir sesle bir çift yeni ayakkabı için ölçü almasını söyledi kadın.

"Dışarıda, kapının yanındaki kutunun içinde kül var, oraya basın. Ölçüyü ayağınızın izinden alırım sayı nbayan.." dedi aziz Spiridon yumuşak bir sesle.

Ezgili bir sesle güldü kadın. Küçük dükkânının önünde toplanan bir yığın genç içeriye binlerce taze, hoş kokulu çiçek atıyormuş gibi geldi dindar genç adama. Gözlerini eliyle kapayıp dileğini yeniden öyle bir alçakgönüllülükle yeniledi ki genç kadının yüreği bir hoş oldu.

"Hayır!" dedi, sustu. Sonra, "Ölçüyü ayağımdan almanızı istiyorum." diye ekledi.

İster istemez aziz Spiridon ayağa kalktı, mezurunu alıp gözlerini kaldırmadan yabancı kadına yaklaştı. Uzun ipek giysinin eteklerini biraz yukarıya çekerek zarif ayağını kaldırdı, alçak, üç ayaklı oturağın üstüne koydu kadın. El yordamıyla mezuru kadının ayağına doladı aziz Spiridon. İşte o anda kendini mutlu kılan düşüncelerini tanrıya bağlıyan bağı yitiriverdi kutsal genç, bütünüyle işine verdi kendini, mezuroya bakmak için gözlerini yukarı kaldırdı. Bir gözünün ucuyla son derece biçimli, ince, koyu renkli ipek bir çorabın sım sıkı sardığı ayağı gördü. Birşeyler ezilip büzüldü yüreğinde. Bir süre sonra bütünüyle kaptırıvermiş olacaktı kendini. Ruhunun derinliklerinde yatan o tanrıya bağlı olma istemi bırakmadı ama. O kendisine her zaman yardım eden kutsal istem çelikleştirdi her yanını. Yüreğinde uyanan o her zaman kaçındığı isteklere karşı korudu onu, masasının üstünde duran bizi çabucak eline aldı aziz Spiridon, kısa ve kesin bir darbeyle ihtirasa kapılıp teslim oluveren gözünü çıkarıverdi. Keskin sızıyla birlikte, kötü yola sürüklenmekten kurtulan ruhunun sonsuz sevincini, coşkusunu duydu. Bunu duymaktan ötürü mutlu, kendin-

vardı. Kentin zengin ve güzel kızları, içlerinde ona rastlama tutkusu, bayram için ona bir ayakkabı ısmarlamayı düşünerek sık sık bu dar sokaktan geçerlerdi. Bu dehşete düşürürdü kendini tanrıya adamış genç adamı, şen seslerini duyduğunda genç kızların, ipek giysitlerin hışırtılarını duyduğunda, duru gözlerini yere eğer, sokak yeniden her zamanki neşeli ve sessiz durgunluğuna bürünene kadar da kaldırmazdı yerden.

Her hangi bir zayıf anında baştan çıkarılmamak için küçük dükkânının kapısının eşiğine içi kül dolu bir kutu koymuştu. Ayakkabı ısmarlamaya gelen her kadın bu küllere basardı, burada kalan izlerden alırdı ayak ölçüsünü genç ayakkabıcı. Böylece, bu arınmış genç adam kadınlara yönelebilecek kutsal mutluluğunda kendini tedirgin edebilecek bütün tutku ve istekleri atmıştı ruhundan, gözlerini baştan çıkarılmanın gölgesinden, ellerini şehvetle dolu bir gövdenin dokunuşundan korumuştu.

Bir gün üç ayaklı iskemlesinden küçük penceresinden dışarı, görünmeyen bir perinin mavi gökte oynaştığı sevimli bir bulutçuğa bakmak üzere kalktığında, bir araba durdu dükkânın önünde ve arabadan inen genç bir kadın gelip kapıyı çaldı. Başörtüsü hafif açılmıştı, aziz Spiridon karşısındaki baştan çıkarıcı güzelliğin gözlerinden içeriye sızarak ruhunu etkilememesi için aceleyle yere indirdi gözlerini. Yavaşça açtı kapıyı, kadın, içeri girdi. Onunla birlikte dışarıdaki bahar havası da içeriye girip karanlık, yoksul dükkânda yerini aldı. Fıskiyenin tatlı şıpırtısı geldi kulağına aziz Spiridonun, serçelerin sevimli ötüşleri, genç bir kızın şarkısı, gençlerin erkeksi sesleri geldi. Yaşamanın bütün neşeli sesleri yabancı kadınla birlikte içeri girip küçük dükkânı doldurmuştu.

den geçmiş bir halde, elini indirmeden daha kesin ve sert bir hareketle öteki gözünü de patlatıp karartıverdi. Suçsuzdu o gözü, biliyordu. Ama bütünüyle arınmışlığa kavuşabilmek için, kötü, baştan çıkarıcı şeylerden yansıyan ışınları sızdıran pencerelerini kapatmak istemişti ruhunun.

Gözleri olmadığına göre aziz Spiridon eskisi gibi çalışamazdı artık. Küçük dükkânını kapatıp, içinden kıyısında çok büyük salkımsöğütlerin, sepetçi söğütlerinin bulunduğu bir nehrin aktığı ormana gitti. Söğütlerin arasında dolanarak el yordamıyla kestiği dallardan sepet örüp kasabaya giderken ormandan geçen köylülere bir parça ekmek karşılığında satarak yaşamaya başladı.

Çevresindeki her şey sessiz, dingin, neşelendiriciydi. Kıyısında sessizce otururken bazı kez, nehrin sularında oynaşan balıkların çıkardığı şapırtıları dinlerdi. Arıların vızıltıları, ağaçların yapraklarından çıkan hışırtılar çevresini doldurduğunda hafifleyen ruhu büyük bir sevinçle dolardı. El yordamıyla bir yerden ötekine doğru yol aldığında, otların arasında gezinen karıncaları, böcekleri ezmeden yürüyebilsin diye Tanrıya yakarır, yol göstermesini dilerdi. Sabahları başlayıp bütün gün süren, akşamla birlikte kesilen esinti çevredeki bütün çiçeklerin, otların, ıhlamur ağaçlarının kokularını toplar, tek başına yaşayan bu köre ulaştırıp, ruhunu yeni bir sevinç, bir coşkuyla doldururdu.

Bu eşsiz durgunluğunda ormanın, yüz kat arınırdı düşünceleri aziz Spiridon'un, Tanrı'ya yükselir, saatler boyu O'nun esirgeyen gülümsemesiyle ışırdı.

Bir tek şey tedirgin, ederdi genç adamı - sevişen kuşların ormanı dolduran sesleri. Dallara tünemiş güvercinlerin, kumruların bülbüllerin, ormandaki bütün kuşların seslerini duyardı. Sevişmeleri usunu karıştırırdı. Yerden taş toplayıp ormana doğru rastgele atarak, kollarını sallayıp gürültü yaparak, susturup, kaçırmaya çalışırdı onları. Gene de sürer giderdi birbirlerine seslenmeleri kuşların, keskin çığlıklar atıp ötüşmeleri. Bütün çabalarına karşın kuşların o büyüleyici sevişmeleri usunda canlanırdı. Bir gün genç adam ruhunda köreltemeyeceği başka gözlerin de bulunduğunu farketti dehşetle.

Örmekte olduğu sepete yaslanıp kör olmazdan önce böylesine bir acıyı hiç duymamış olduğunu düşündü. Içinde büyüyen, tutuklanmış ruhunun düşünüp kurduğu şeylerdi hep. Git gide çoğalıyordu tedirginliği. Tedirginliğinin nedenini bir türlü bulamadı. Tanrıya karşı kusur işlemiş olduğunu düşünerek gece gündüz dua etmeye koyuldu. Ne var ki içindeki tedirginlik günden güne büyüyor, ruhunu saran huzur yitiyordu.

Bir gün, son kez elden geçirirken bitmek üzere olan bir sepeti gözlerini patlatmasına yol açan o baştan çıkarıcı görüntü belirdi önünde. Hafifçe kaldırılmış eteklerinin altından ipek çoraba bürünmüş o eşsiz güzellikteki ayağını uzatan güzel kadını açık seçik görüverdi ruhunun gözleriyle. Bu baştan çıkarıcı görüntüyü usundan silebilmek için boş yere uğraştı yapamadı. Kör yüzünü ne yana çevirdiyse, o kadını gördü, kahkahasını duydu. Büyük bir keder içinde ağlayarak tanrıya yakardı yardım diledi. Gitgide büyüyen görüntü bütün varlığını sarmıştı. Görmediği gibi, mavi gözleri yüzünü aydınlattığı sırada görmeyi hiç istemeyeceği gibi görmeye başlamıştı kadını. Kafasında koşuşan korkunç görüntüler kanını kızıştırmaya başlamıştı. Dua etmek istedi. Dudaklarından dökülüp ormanın derinliklerinde bir baykuşun çığlıkları gibi yansıyanlar dua değil ateşli aşk sözcükleriydi.

"Tanrım, Tanrım, neden azap çektiriyorsun bana? Sana erebilmek için gözlerimi oydum, gene de çok uzağım senden. Sana nasıl ulaşabileceğimi öğret bana. Bir yol göster tanrım!"

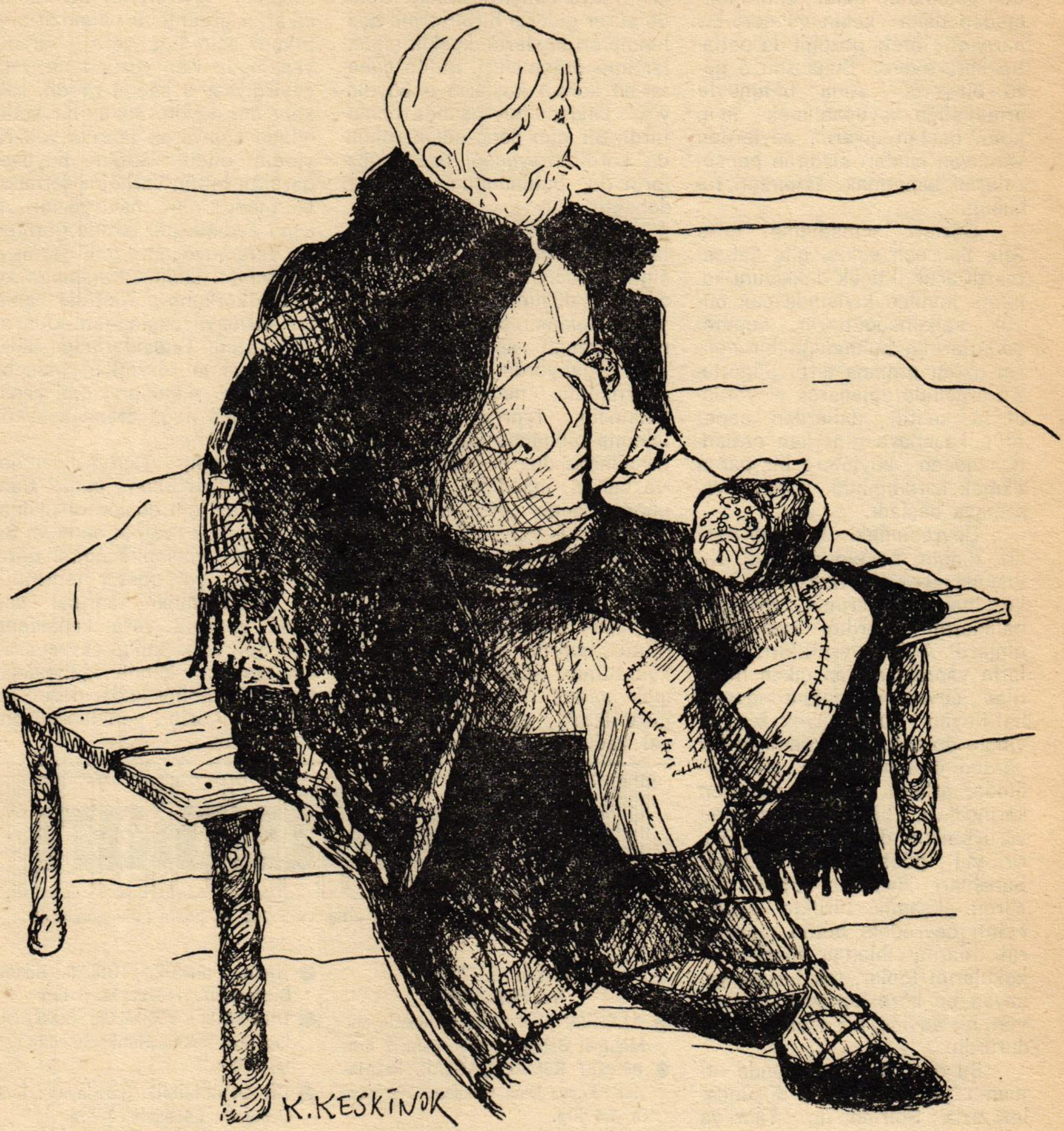
Yüreğindeki tanrısal saygıyla yüzüstü yere kapaklandı aziz Spiridon. Kalkıp çevreye bakındığında, içinde güneşlerin yansıdığı, göller kadar derin, güzel mavi gözleri yeniden yüzünü süslüyordu...

ayın kitapları

en çok 10 kellime ile künye ● bir kitap ve 5 lira ● posta pulu gönderilir.

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARI

- ATATÜRK İÇİN ŞİİRLER, hazırlayan: Mehmet Bahçeci., 160 sayfa, 7 lira.
- BEHÇET KEMAL ÇAĞLAR, hazırlayan : Enver Naci Gökşen., 200 sayfa, 7,5 lira.
- MEMURLARIN YAGILANMASINA İLİŞKİN YASA (Osmanlıca ve öz Türkçe metin), bugünkü dile aktaran : Ahmet Erdoğdu., 31 sayfa, 2 lira.
- Türkçeleştirilmiş metinleriyle birlikte TÜRK MEDENİ KANUNU, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu., 560 sayfa, 20 lira.
- Türkçeleştirilmiş metinleriyle birlikte BORÇLAR KANUNU, Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu., 384 sayfa, 15 lira.
- HALK ŞİİRİNDE TÜRLER, Hikmet Dizdaroğlu., 146 sayfa, 5 lira.
- DİLBİLGİSİ TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Prof. Dr. Vecihe Hatiboğlu., 128 sayfa, 6 lira.
- DİL DEVRİMİMİZ, hazırlayan : Emin Özdemir., 85 sayfa, 3 lira.
- DÖŞEM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Cavit Sıdal., 98 sayfa, 3 lira.
- ÖZ TÜRKÇE ÜZERİNE, Emin Özdemir., 214 sayfa, 7,5 lira.
- ŞEMSETTİN SAMİ, hazırlayan : Agâh Sırrı Levend., 212 sayfa, 7,5 lira.
- GÖKBİLİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Prof. Dr. Abdullah Kızılırmak., XI x 174 sayfa, 10 lira.
- ASALAK BİLİM TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ, Mehmet Turan Yarar., 213 sayfa, 10 lira.

DESEN : Kayıhan KESKİNOK

SERAFIM

YORDAN YAVKOF
FİKRET ARIT

1960 yılında Sofya'da basılmış Yordan Yovkof'un Seçilmiş Hikâyeler Kitabının önsözünden :

Yaratıcılığının hayatla ilgisi hakkında söz edilirken Yordan Yovkof şöyle diyor :

"Ben, sözgelimi, ömrümün otuz yılını köyde geçirdim. Bu süre içinde yetiştim. Hayatla ve insanlarla olan ilgilerimi bu süre içinde tutturdum. Deneylerimin en güçlü ve en önemlileri bu süreye bağlıdır. Tüm deney ve gözlemlerim, tüm iç dünyam o süredendir..."

Bu yüzden Yordan Yovkof'un öyküleri yaşamla sıkısıkıya bağlı, hayatın birer lirikleşmiş şarkısıdır.

Ne köylüyü, ne kentliyi andıran; üstü başı yırtık - pırtık, şaşılacak biçimde bir adam, Enü'nün kahvesine doğru geliyordu. Adamın kim olduğunu, o sırada kahvenin önündeki gölgelikte oturan Enü bile çıkaramadı. Yaz ortasında, bu korkunç sıcakta, papaz cübbesini andıran uzun bir kış paltosuna sarınmıştı. Başında yamru-yumru bir şapka, ayaklarında çarık vardı. Enü'nün gözleri, hepsinden çok paltoya takıldı. Gününde, güzel bir lâcivert kumaştan dikilmiş olduğu anlaşılan palto, şimdi hiçbir şeye benzemiyordu : havı dökülmüş, her yanı delik-deşik olmuş, yama üstüne yama vurulmuştu. Çeşitli renkteki yamalar arasında beyaz iplikle gelişigüzel dikilmiş çuval ya da bayağı kaba kumaştan iki, üç büyücek yama dikkati çekiyordu.

Adamcağız, kahveye iki üç adım kala durdu. Kahvecinin tanıyamadığını anladı ve kaşlarını biraz çatarak gücenik bir gülümseme ile Enü'nün karşısına dikildi. Kahvecinin iyice bakmasını bekledi. Bir ipekböceğinin kozasında büzülmesi gibi, yamalı paltosunun içinde kaybolmuş zayıf ve ufak-tefek bir adamdı. Kuru yüzlü, seyrek siyah sakallıydı. Gözleri, sarhoş ya da geceyi uykusuz geçirmiş insanlarınki gibi nemli ve bulanıktı. Enü, gülümseyerek kendisine dik dik bakan karşısındaki bu yabancı adamı tepeden tırnağa süzüyordu.

Sonunda :

"Bre Serafim, sen misin be adam?" diye bağırdı. "Allah belânı versin.... Tanıyamadım seni, be..."

"Ben'im Enü Amca, ben'im."

"Ben de seni görüntü sandım. Öğretmen Todor'un bahçesindeki korkuluğun buraya geldiğini sandım. Allah blânı versin.. Kendi-kendime : bu sünepe de kim ola diye düşünüyordum."

Serafim, başını sallayarak sessizce gülümsedi. Nemli gözleri daha çok parlamaya başladı. Usulcacık değneğini peykeye dayadı. Omuzundan çuvalı indirdi. Her yıl, kimi de iki üç yılda bir Hıdrellez ya da Kasım'da ırgatlar çorbacılarını (1) değiştirirken buralara geliyordu. Kasabalıydı ama, köylerde iş arıyordu. Aradığı işin de kolay ve önemsiz olmasını istiyordu. Sözgelimi bir değirmende domuz gütmek, bir handa ahır temizlemek, ya da bir iki hayvan otlatmak gibi işler yapabilirdi.

Enü :

"Bu yaz nerde çalıştın?" Diye sordu. "İşi erken bırakmışsın. Leylekler bile göçmedi daha. Nerdeydin?"

"Bu yaz Belitsa'da, Panayot adında bir kiremitçinin yanında çalıştım. Kiremitleri bekledim."

Serafim, duyulmaktan korkuyormuş gibi, şaşkınlık dolu gözlerini iri iri açmış, alçak sesle konuşuyor ve söz arasında birdenbire gülmeye başlıyordu; o zaman mor dudakları arasından dişleri parlıyordu.

Konuşmasını sürdürdü :

"Bu yaz kurak gitti. İyi mal çıktı. Bereketli oldu. Bilirsin Enü Amca, bizim Bulgarlar para kazandıkları zaman ev yaparlar. Harman biter-bitmez bir takım torlaklar (2) akın edip kiremitleri öyle bir kaldırdılar ki görmeliydin."

"Kaldırdılar ha?"

"Bir tek kiremit bırakmadılar. Koca bir çark kiremit vardı, hepsini aldılar... Çorbacı Panayot da : "Serafim Amca, artık bekçiye gereğim yok, özgürsün" dedi. Hakkımı verip yolu gösterdi." Böyle derken Serafim gülümsedi. Paltosunu çıkarmış olduğu için bedeni güçsüz, küçücük kalıverdi. Paltosunu peykeye koyar koymaz da kuşağını yoklamaya başladı. Enü, kuşakta saklı para olduğunu anladı ve sert bir sesle :

"Kendine bir palto alsana" dedi. "Bir palto alacak kadar paran vardır ne olursa olsun."

"Elbette Bay Enü, bir palto alacağım. Ne olursa olsun alacağım. Bu palto artık hiçbir şeye benzemiyor."

Paltosuna bakarak gülümsedi. Sonra :

"Ne demeli..." diye ekledi. "Müzeye yarar artık bu."

Enü :

"Otur bakalım otur, dinlen biraz." dedi ve kahveye girdi.

Enü'nün ardından kapı açık kalmıştı. Kahvenin içi kuytu ve serindi. Samanlığı andırır kaba, tavansız bir yapıydı. İki çatısı yukarıda, yüksekte birleşiyor, sık dizilmiş direklerin arasında kiremitlerin altındaki kuru otlar gözüküyordu. Ortada kalın bir direkte bir kırlangıç yuvası vardı. Başı açık, ağarmış saçlı Serafim ezik bir halde peykede oturuyor, kuru ekmeğinden parçacıklar kopararak keyifli keyifli çiğniyordu. Şapkasını çıkarmış, karışık kır saçları ortaya çıkmıştı. Kahvenin tavanında yuva kurmuş olan kırlangıç, Serafim'in burnu dibinden geçerek içeriye girdi. Bir iki dolandıktan sonra gene çıktı. İki üç serçe seke seke Serafim'e doğru geliyor, o da hayvancıkların ekmek kırıntılarını yemelerini engellememek için kımıldamadan duruyordu. Eteklerini hışırdatarak önünden bir kadın geçti. Kahveye girdi. Serafim aldırış etmedi. Ama az sonra kadının yüksek sesle konuşması onun da kulağına geldi :

"... Her şey pahalı Enü Amca, ne diyeyim" diyordu kadın. "Sabahtan sabaha tavuklardan aldığım iki üç yumurtayla ne alınır? Bir avuç tuzla çamaşırımı yıkamaya bir kalıp sabun, değil

---

(1) Halkın Hıristiyan ileri gelenlerine verdiği unvan.

(2) Genç ve beceriksiz hovarda.

mi? Gaz, kibrit dediğin şeyleri unuttuk artık... Hiç değilse sağlığımız yerinde olsa, hadi neyse diyelim ama o da..."

"İvan ne yapıyor?.... Nasıl şimdi?"

"Nasıl olacak?... Yatıyor. Nerden geldi başımıza bu hastalık? Nerden geldi bu meret... bilmem ki... Hastalanalı yedi ay olacak Meryem Ana gününde... Elinden hiçbir şey gelmiyor. Göğsünde onu boğan birşey var.. Nah şuracığında. Zayıfladı ki, üflesen düşecek. İyiye gitmiyor, Enü Amca. Sarardı, toprak gibi öldü. Sabahleyin sağ-sağlim ottaneye götür diyorlar ama..."

Enü :

"İyi ama hastane için de para lâzım" dedi.

Kadın derin bir ah çekerek :

"Lâzım ya, lâzım olmaz mı?" diye karşılık verdi ve lâfını sürdürdü :

"Geçen gün mandamız da öldü. Sabahleyin sağ - salim otlamaya götürdüm. Birşeyciği yoktu. Akşamüstü eve gelince eşikte devrilip ölüverdi. İçim yandı. Bir insan yitirmiş gibi ağladım."

Enü :

"Hayvanlarda hastalık var" dedi. "Benim de buzağım öldü."

"Ne etinden, ne derisinden yararlanabildik. Baytar geldi. 'Etinden yememelisiniz, derisiyle toprağa gömeceksiniz' dedi. O-oooh, bizim acımızın sonu yok. Ne yapacağımı ben de bilmiyorum."

Kadın sustu. Fakat can kulağıyla onu dinleyen Serafim yine de birşeyler fısıldadığını duydu. O sırada Enü, birdenbire bağırdı :

"Param yok. Sana para nerden bulayım?... Yok diyorum..."

Kadın yalvarıyordu :

"Deme öyle Enü Amca, boş çevirme beni. Yalnız sensin bana yardım edecek, para verecek. Senden başka kimim var? Kime başvurayım?... Enü Amca yalvarırım, Allah gibi yalvarırım sana.. "

Enü :

"Bırak beni Allah aşkına." dedi. "Param yok diyorum sana."

Kadın yalvarmalarını keserek ağlamaya başladı. Serafim dışarıdan onun hıçkırıklarını ve dayak yemiş gibi iniltilerini duyuyordu. iyice tepesi atmış olan Enü kapıda göründü. Gözlerini uzakta bir yere dikip öylece durdu. Serafim sessizce ekmeğini toplayıp kalktı. Kadın kahveden çıkıp gitti. Başını öyle örtmüştü ki yüzü görünmüyordu. Ama yürüyüşünden Serafim onun genç olduğunu anladı. Enü' ye :

"Para mı istiyor?" diye fısıldadı.

"Para istiyor. Ben nerden bulayım? Banka mıyım ben? Kocasını hastaneye götürmek istiyormuş. Götürsün. Ne yapayım? Para olmayınca ne vereyim?"

"Fukaralık maskaralık.... desene..."

Serafim az çalışır, isteksiz isteksiz davranırdı. Ama boş durmayı da sevmezdi. Enü'nün kahveye yakın olan evinin önünde kimbilir ne zamandan kalma dağınık bir taş yığını duruyordu. Serafim taşları bir yana toplayarak dizdi. Sonra varıp su getirdi. Kahvenin önünü ıslatıp süpürdü.

Serafim o gece Enü'de konuk kaldı. Ama kahvede yatmayı kabullenmedi. Yatağını kahve önündeki küçük alanın ortasına serdi.

Enü :

"Be Bulgar kafalı, şu çatının altına gel bari." dedi. "Sırtını duvara daya. Dilersen peykede yat."

"Yok, burası daha iyi benim için."

"Esiyor orası."

"Varsın essin. Yarın ondan da yoksun kalacağım. Varsın essin şimdi."

Serafim, Enü'ye bakıyor, yaşarmış gözleriyle gülümsüyordu. Enü onun kuşağını yokladığını görünce : 'Paralarını çalacaklarından korkuyor zar' diye düşündü. Sonra onu kendi başına bırakarak kahvesini kapattı. Evine gitti.

Ertesi gün işe biraz geç geldi. Kahveyi açtı. Serafim'i peykede oturmuş, bir gün önce yaptığı gibi, ekmeğinden parçacıklar kopararak kahvaltı ederken buldu. Karşısında durdu. Uzun süre yüzüne baktı ve :

"Sen ne yapmışsın?" diye sordu.

Serafim sakince!

"Ne yapmışım?" diye karşılık verdi. "Kimseye birşey yaptığım yok."

"Dün akşam buraya gelen ve benden para isteyen kadına, Pavlina'ya para vermişsin. Şimdi gelirken onlara uğradım. O söyledi. Tanımadığın kimseye para verilir mi hiç? Belki seni aldatır. Belki ödemez." E

"Yok canım sen de, ödemez olur mu? Varsın kocasını hastaneye götürsün. Belki doktorlar birşey yaparlar. Benim paraya gelince, öder o, merak etme sen. Aramızdaki şartı biliyor musun? Allah ona verince, o da bana verecek. Acelem yok benim."

Enü dudaklarını ısırarak sustu. Az sonra :

"Ya palto işi ne oldu?" dedi. "Paltoyu neyle alacaksın?"

"Ben paltosuz değilim ki. Baksana."

Serafim paltosunu açarak iki yanını gösterdi :

"Nesi var paltomun? Yeter o bana..."

Gülümsüyor ve sanki yamaları sayıyormuş, ya da sanki o sırada birşey hatırlamış gibi hafifçe başını sallıyordu. Yeni palto almak fikri on yıl, belki daha da eskiydi. Gençken, kazandığıyla yiyip içiyordu. Şimdi sağlığı yerinde olmadığından içkiyi bırakmıştı ama çoğu kez, o sabah Pavlina'ya verdiği gibi ödünç para verdiği oluyordu. Paltosunun üstündeki büyük yamalar da bu yüzden belirmeye başlamıştı.

Serafim, sesinde titreyen şaşkınca bir sevinçle konuşmasını sürdürdü :

"Nesi var paltomun?... Birkaç yama daha koydum mu, bu kışı da geçiririm. Üstelik, alnıma yazıldıysa, Allah'ın katına da belki onunla çıkarım. Kimbilir, öteki dünyada bu palto belki yardım eder bana. Belki de bunun yerine yepyeni, altından bir palto verirler orada..."

Serafim bunları söylerken Enü'ye bakmıyordu. Paltoyu dizlerinin üzerine koyarak önüne baktı ve hafifçe gülümsedi.

Kara Melekler (Radev.)

Bademlerin Kokusu (Şarlandgiyev, 1967)

Allahaısmarladık dostlar (Şarilyev.)

GENÇ BİR SANAT:

BULGAR SİNEMASI

nijat özön

Bulgaristan sinema alanında en genç ülkelerden biridir. Bunun nedeni, Bulgar sinemasının yakın zamanlarda başlaması değildir. Tam tersine, Bulgaristan, Balkan ülkeleri arasında sinemaya en erken başlayanlardan biridir. Ne var ki İlk Dünya Savaşının arifesinden İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar uzanan bu ilk dönemde hem nicelik hem de nitelik yönünden önem taşıyan bir sinema çalışması olmadığı, sonraki dönemin sinemasında bu ilk dönemin herhangi bir etkisi bulunmadığı için, Bulgar sineması, İkinci Dünya Savaşından sonra varlık gösteren yeni sinemalar arasında yer almaktadır.

Bir dünya savaşından öbürüne

Yine de bu ilk döneme bir göz atmak yararlıdır. Bulgaristan'ın ilk uzun, öykülü filmi 1910'da Vasil GENDOV'un çevirdiği **Çelebi Bulgar**'dır. Bu güldürüyü izleyen ilk belge - filmi de 1912 yılındaki Balkan Savaşlarına rastlar. Ne var ki, İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar çevrilen öykülü filimler elliyi, belge filimleri iki yüzü aşmaz. Ülkenin siyasal çalkantıları, birbirini izleyen iç ve dış çekişmeler, darbeler, ayaklanmalar, komşu ülkelerle (Yugoslavya, Yunanistan) sınır anlaşmazlıklarının doğurduğu gerginlik, aydınlar üzerindeki korkunç siyasal baskılar düzenli, verimli bir sinema çalışmasına meydan vermiyordu. Bu dönemde ülkenin 5 - 6 milyon arasında değişen, çoğunluğu köylere dağılmış nüfusu, tarıma dayanan ekonomisi, İkinci Dünya Savaşı arifesine kadar ancak 150'ye ulaşabilen sinema salonları, bir dış pazarın bulunmaması yerli sinemanın gelişmesine engeldi. Bu durumda ilk dönemin sinema çalışmaları ancak amatörlerin, sergüzeştçilerin bireysel çabalarına bağlı kalıyordu. Bir avuç

Güneşle Gölge (Vulçanov, 1962)

insan, biri batıp öbürü çıkan, çoğu da "ismi var cismi yok" çeşidinden yapımevleri kuruyor, bunlar bir iki filim çevirdikten, hatta çok vakit hiç bir filim çevirmeden ortadan kayboluyordu. Bundan dolayı bu ilk dönemin yine de biraz eli yüzü düzgün filimleri, Bulgar edebiyatına, tiyatrosuna dayanan uyarlamalardı. Nikola LARİN'in **Eski göğün altında** (1922), Boris GREŞOV'un **Haçsız mezarlar** (1931), Aleksander ZAZOV'un **Taş yığını** (1936), Yosip NOVAK'ın **Voyvoda Strahil** (1938) filimleri bu arada sayılabilir.

Savaştan sonra ilk adımlar

İkinci Dünya Savaşı sırasında Roma - Berlin - Tokyo ittifakına katılan Bulgaristan 9 Eylül 1944'te Doğu Blokuna ilk adımını atıyordu. Daha krallık rejiminin son yıllarında devletin sinema yoluyla propaganda çalışmalarını yöneten "Bulgarsko Delo" adındaki sinema kolunda, direnme hareketinden bir sinemacılar topluluğu kümelenmişti. Yeni dönemde, ilk iş olarak ülkenin bütün sinema çalışmaları bu topluluğun eline verildi. 1948 yılındaysa ülkedeki bütün sinemacılık çalışmaları (yapım, dağıtım, oynatım, ithalât, ihracat) devletleştirildi. Hiç şüphesiz bu devletleştirme Bulgaristan'da bir sinema endüstrisinin kurulması yolunda bir temel taşı oluyordu. Ne var ki, maddî yönden sinemacılara ileride büyük kolaylıklar sağlayacak bu adım, ülkenin o zamanki koşulları içinde sanat yönünden büyük engeller çıkarıyordu. Devletleştirmeyi izleyen ilk filim, Boris BOROZANOV'un **Kalin orelat-Kartal Kalin'i** (1950), bundan sonraki beş altı yıl içinde Bulgar sinemasının ortaya koyduğu ve yılda ortalama bir ikiyi geçmeyen öykülü filim yapımının genel niteliklerini taşır. Bu nitelikler ve ülke sinemasının o yıllarda karşılaştığı sorunlar şöyle özetlenebilir : Yeni bir rejimde, yeni bir döneme adımını atan Bulgar sineması varlığı için gerekli çok şeyden yoksundur. Dayanacağı bir sinema geleneği yoktur, endüstri henüz kurulmamıştır, bir sinemacı kadrosu meydana gelmemiştir. Her şeyi yeniden kurmak zorunluluğu vardır. Öte yandan 1946'da bir "halk cumhuriyeti" olarak Doğu blokuna katılan Bulgaristan, 1947 - 1950 arasında eski rejimin, muhalefetin tasfiyesi, ideolojik mücadele, parti içi tasfiyeler, başka bir düzeyde yeniden alevlenen komşu Yunanistan ve Yugoslavya'yla çekişmeler havayı gerginleştirmiştir. Bu durumda Bulgar sinemacıları tek örnek olarak Sovyet sinemasını alırlar. Ama bu sinema Eisenstein'ların, Prudovkin'lerin, Dovçenko'ların kusursuz sineması değildir. Kişileri putlaştırmanın, sınırlarını İdanov'un çizdiği "toplumsal gerçekçilik"in sinemasıdır. Krallık rejiminin kötülükleri, faşizm aleyhtarlığı, savaş aleyhtarlığı, direnme hareketi, devrimci çabalar gibi büyük temalar, çok basit, birbirinin aynı konular, kalıplar içinde anlatılmaya başlanır. Sıradan kovboy filimlerininki kadar kalıplaşmış, şematik kuruluşlar içinde alabildiğine abartılmış olumlu - olumsuz, ak - kara tiplerin çatışması yönetmenlerin, senaryocuların bıkmak bilmeden işlediği temel filim yapısı olur. Sanat yönünden de teknik yönden de ortaya varamayan yapıtlar konur. Bu çağın en iyi sayılabilecek filimleri, belge - filimcilikten gelme Zahari JANDOV'un (doğ. 1911), savaş içinde ve kurtuluş sırasında bir ailenin yaşamını anlatan **Trevoba - Alarm'ı** (1951), 1923'teki ayaklanmayı konu alan **Septemvriitsi - Eylül kahramanları** (1954), Borislav ŞARİLYEV'in (doğ. 1922), 1942'de idam edilen ünlü ozan Vaptzarov'un yaşamını anlattığı **Pessen za çoveka - İnsana türkü'**südür (1954).

Dönüm noktası

Bundan dolayıdır ki, savaşı izleyen ilk on yıldaki çalışmalar bu nitelikte ve bu tempoyla

(1950 : 1, 1951 : 2, 1952 : 2, 1953 : 1, 1954 : 2, 1955 : 2 filim) sürüp gitseydi, ikinci dönem sinemasının ilk dönem sinemasından pek büyük bir başkalığı olmayacaktı. Ne var ki, Kurtuluştan sonraki ilk on yılın sonuna doğru meydana gelen gelişmeler Bulgaristan sinemasının kalkınmasını, yavaş yavaş kendi sınırları dışında, yalnız Doğu Blokunda değil, Batı ülkelerinde de tanınmasını sağladı. Bu gelişmelerden en önemlisi, Stalin'in ölümünden sonra başlayan ve başta SSCB olmak üzere öbür Doğu Bloku ülkelerinde de kendini gösteren "buz çözümü" nün yavaş yavaş Bulgaristan'da da etkisini göstermesidir. En önemli temsilcileri JANDOV, ŞARLİYEV, MARİNOVİÇ olan orta kuşak yönetmenlerinden sonra yeni bir sinemacılar kuşağı böyle bir hava içinde ortaya çıktı. Asıl filim endüstrisinin kuruluşu da yine bu ikinci on yıl içinde gerçekleşti. 1962'de Sofya'nın 12 km. güneyinde açılan büyük Sinema Merkezi, Balkanların en büyük, en modern stüdyolarını kapsıyordu. Üç bölümden meydana gelen bu merkezde öykülü, uzun filimleri, canlı - resimleri çeviren, yabancı filimleri sözlendiren bir "Öykülü Filim Stüdyosu"; belge - filimlerini, haber filimlerini meydana getiren bir "Belgesel Filim Stüdyosu"; eğitici, öğretici filimleri, bilimsel filimleri, reklâm filmlerini meydana getiren "Bilimsel Filimler Stüdyosu" bulunuyordu. Öbür birçok Doğu Avrupa ülkesinin tersine, bir sinemacılık okulu bulunmayan Bulgaristan, öğrencilerini çoklukla Moskova (SSCB), Lodz (Polonya), Prag (Çokoslovakya), Budapeşte (Macaristan), Paris (Fransa), Roma'daki (İtalyan) sinema okullarına göndermekteydi. Oyuncular ise Sofya'daki Tiyatro Enstitüsü'nde yetiştirilmekteydiler. Ayrıca bu enstitüden yetişip de sinemacılığa atlayan ve başarılı birer yönetmen olan öğrencilere de rastlanmaktadır.

Bu yeni koşullar içinde Bulgaristan'da filim yapımı arttı, yıllık öykü filim ortalaması ona yükseldi. Kent dışı bölgelerde sinema salonu yapılmasına hız verildi. Savaştan önce 150 ye yakın salona karşılık 1967'de sinema salonları 2.500'ü geçiyordu. Seyirci sayısı yılda yüz milyona yaklaşmıştı. Bulgar filimleri, kendi iç pazarından başka öbür Sosyalist ülkelerinde de geniş pazarlar bulmuştu. Öykülü filimlerin yanı sıra, özgün bir canlandırma sineması, belgesel sinema gelişti.

Yeni bir tutum

1957'den sonra başlayan bu yeni gelişimde, önceleri filim temalarında bir değişiklik hemen hemen yoktur. Faşizm aleyhtarlığı, savaş aleyhtarlığı, direnme hareketi yine en gözde temalardır. Ama bu eski temalar içinde yavaş yavaş eski kalıplardan sıyrılma çabası kendini gösterir. Şematik kuruluşun yerini, canlı, insancıl bir tutum alır. İnsanları ve olayları daha derinlemesine inceleme çabası öne geçmeye başlar. Ak - kara biçimindeki kesin ayrılımın gerçekle bir ilişkisi olmadığını sinemacılar da, seyirciler de, daha önemlisi bir dereceye kadar yöneticiler de anlarlar. İşte, savaştan sonraki ikinci on yılın yeni kuşak yönetmenleri Vulçanov, Radev, Jelyazkova, Şarlandgiyev, Piskov, Kovaçev, Mundrov, Yançev, Heskia bu yeni gelişimi temsil ederler. Bu yönetmenler arasında en önemlileri ve bir bakıma, uluslararası alana çıkabilenleri Vulçanov, Radev, Jelyazkova ve Şarlandgiyev'dir.

Bunlardan Rangel VULÇANOV (doğ. 1928), hem önem hem de öncelik yönünden başta gelir. Gerçekten de, Sofya Tiyatro Enstitüsü'nden yetişen Vulçanof, 1958'de çevirdiği ilk filmi **Ma malkia ostrov - Küçük adada** filmiyle bu yeni gelişimin ilk örneğini ortaya koyar. Vulçanov'un adı, Bulgaristan'ın genç ozan ve yazarlarından Valeri Petrov'un adından ayrılamaz, çünkü Vulçanov en iyi filimlerini Petrov'un senaryoları üzerine kurmuştur. Nitekim **Küçük adada** olsun, **Parvi urok - İlk ders** (1960) ya da **Slantseto isyankata - Güneşle gölge** (1962) olsun, Vulçanov - Petrov işbirliğinin sonucudur. Vulçanov'un Petrov'suz çalıştığı öbür filimlerinde (örneğin **Valçitsata - Dişi kurt**'ta, (1965) aynı başarıya ulaşamaması, öte yandan Petrov'un başka yönetmenlere hazırladığı senaryoların (örneğin Şarliyev'in **Ritsar bez bronya - Zırhsız şövalye**'si, (1966) ulaştığı başarı bu işbirliğinin önemini ortaya koyar.

Küçük adada konu yine direnme hareketi üzerine kurulmuştur. Ama filim, aynı temayı defalarca işleyen öbür benzerlerinden acımasız gerçekçiliği, içtenliğiyle ayrılır. Filim, Karadeniz'deki çıplak, kayalık bir adadaki toplama kampında dayanılmaz koşullar içinde insanın dayanma gücünü, dayanışma özlemini, insancıl duyguları dile getirir.

Bulgar sinemasında yeni bir havanın estiğinin habercisi olan **Küçük adada**, üzerinde geniş ve verimli tartışmalar açılan bir filim oldu ve öbür sinemacıları yüreklendirdi. Vulçanov - Petrov ikilisinin bunu izleyen **İlk ders** filmi, ikilinin sinemaya getirmek istedikleri kişisel, ozansı anlatımın bir örneğini veriyordu. Başkentin yoksul mahallesinden bir delikanlı ile zengin mahallesinden bir genç kızın, savaşın ve faşizmin yıkıcı koşulları arasındaki umutsuz aşklarını anlatan bu filmi izleyen **Güneşle gölge**, Vulçanov - Petrov'un olduğu kadar, Bulgar sinemasının da en önemli yapıtı sayılabilir. Burada, nükleer savaş tehdidi altında yaşıyan insanlığın geleceği konusundaki görüşler, barışa, sevgiye, mutluluğa duyulan özlem, büyük bir plâstik duygu, ozanca bir anlatımla ortaya konuyordu. Bir bakıma, yirmi yıla yakın süren kalıpların, sıkı çemberin artık iyice kırıldığını gösteren bu filim, yalnız Bulgaristan'da değil, yabancı ülkelerde de büyük bir başarı kazandı, çeşitli ödüller aldı. Ne yazık ki, **Güneşle gölge**, Vulçanov - Petrov işbirliğinin aynı zamanda son ürünüydü. Vulçanov sonraki çalışmalarında bu ilk üç filminin başarısına erişemedi.

Kronolojik sıra bakımından Vulçanov'un çıkışını kadın yönetmen Binka JELYAZKOVA (doğ. 1923) izledi. Ama ona geçmeden önce 1959'da

Doğu Alman yönetmeni Konrad Wolf'un yönetiminde çevrilen Alman - Bulgar ortakyapımı **Sterne - Yıldızlar**'a da değinmek gerekir. Çünkü, Yunanistan'dan ölüm kamplarına götürülmekte olan bir yahudiye tutulan Alman askerinin öyküsünü anlatan bu filim, Bulgar sinemacılarına bütün Almanlara yalnız kalıplaşmış bir nazi tipi açısından bakmamayı öğretecektir.

Jelyazkova, tıpkı Vulçanov gibi Sofya Tiyatro Enstitüsü'nden yetişti, Sofya Sinema Merkezi'nde yönetmen yardımcısı olarak çalıştı, 1961'de çevirdiği **A byahme mladi - Gençtik** ve onu uzun bir aradan sonra izleyen **Privazaniat balon - Bağlı balon**'la (1967) dikkati çekti. Gençlerden meydana gelen bir direnme topluluğunun Almanlara karşı mücadelesini anlatan "Gençtik", konusu yönünden **İlk ders'i** andırır, onun gibi, yaşamalarının en güzel yıllarını savaş, baskı, zulüm, mücadele içinde geçirmek zorunda kalan "yitik gençlik" i ele alır. Yordan Radiçkov'un öyküsüne dayanan **Bağlı balon**'daysa Jelyazkova, Bulgaristan folkloruna, ulusal özelliklerine yönelir.

Olgunlaşmaya doğru

Lyubomir ŞARLLANDGİYEV (doğ. 1931), ikinci filmi **Verigate - Zincir**'iyle (1964) yeni çığırın üçüncü yönetmeni olarak kafileye katılır. Sofya' daki Tiyatro Enstitüsü'nden başka Moskova Sinema Enstitüsü'nde de okuyan Şarlandgiyev, işgal sırasında zindandan kaçan bir siyasal hükümlünün, nazilerin eline yeniden düşmemek için giriştiği umutsuz çabaları anlatan "Zincir" de güçlü bir kişilik gösterir. 1967'de çevirdiği **Dahna bademi - Bademlerin kokusu** ise tamamiyle ayrı konuda, çağdaş, çevrede geçer. Filim, hemen hemen iki ayrı öyküden meydana gelmiş gibidir. Öykülerin birinde ayrılan bir çift, öbüründe yeni sevişmeye başlayan genç bir çift yer alır, iki durum arasında benzerlikler, ayrılıklar gösterilmeye çalışılır.

1964'te Şarlandgiyev'le birlikte önemli bir yönetmen daha Bulgar sinemasını güçlendirir. Bu, Moskova Sinema Enstitüsünü bitirip, belgesel filimler çevirdikten, alıcı yönetmenliği yaptıktan sonra ilk öykülü uzun filmi **Kradetsat na praskovi - Şeftali hırzsızı**'yla (1964) Bulgar sinemasının ününü sınır dışına ulaştıran Vulo RADEV' dir (doğ. 1923). İlk Dünya Savaşında Tırnova'daki bir tutsak kampının komutanının eşiyle Sırplı bir savaş tutsağı arasındaki aşkı anlatan **Şeftali hîrsızı**, yönetmeninin sık sık melodram havasına sürüklenmesine rağmen, içten, duygulandırıcı bir yapıttır, Radev, ikinci filmi **Çar i general - Çar ile general**'de (1966) bu duygusallıktan kendini kurtarmışa benzer. O kadar ki, **Yıldızlar**'ın verdiği dersten yararlanarak nazilerin hepsinin aptal olmadığını, hatta Bulgar kralı Boris'in nazilere karşı elinden geldiğince direndiğini göstererek, bu konulardaki kalıplardan ayrılmak yürekliliğini bile gösterir. Fakat bir İngiliz savaş tutsağının kaçışını anlatan **Nai dalgata noşt - En uzun gece** (1967) sıradan bir serüven filmi niteliğini aşamaz.

Çağdaş konulara doğru

Nikola KORABOV'un (doğ. 1929), sinema anlatımında Bulgaristan için yenilikler taşıyan ama ne kendisini ne de öbür yönetmenlerce sürdürülmeyen denemesi **Vula** (1965) bir yana bırakılırsa, 1966'da Şarilyev'in **Zırhsız şövalye**'siyle Bulgar sinemasının yine sınırları aşan bir yapıta kavuştuğunu görürüz. Ne var ki, tiyatro oyunculuğundan sonra Moskova Sinema Enstitüsü'nde okuyan, 1954'ten beri, yukarıda belirttiğimiz gibi, devletleştirilmiş sinemanın ilk örneklerini veren Şarilüef'in ne **Zırhsız şövalye**'den önce ne de sonraki filimlerinde aynı başarıya ulaşamaması, bu filmin başarısında daha çok -yukarıda Vulçanov'la verimli işbirliğini gördüğümüz- senaryocu Petrov'un roy oynadığı sanısını güçlendirmektedir. **Zırhsız şövalye,** Vulçanov'un ilk filmi gibi Bulgar sinemasında bir dönüm noktası sayılabilir, çünkü Bulgar sinemacısının çağdaş yaşama artık bütün kalıplardan, komplekslerden sıyrılmış olarak bakmasının, bu yaşamı gerektiğinde eleştirerek anlatmasının ilk ve en başarılı örneğidir. Filimde başkent Sofya'nın blok apartmanlar mahallesindeki yaşamı, küçük bir çocuğun gözüyle, yani araştıran, inceleyen, yanlışları, yanları, kusurları şeytanca yakalayan gözüyle verilmektedir

Radev gibi uzun süre alıcı yönetmenliği yaptıktan sonra yönetmenliğe geçen Todor STOYANOV (doğ. 1930), **Otklonenie - Kaytarma** (1967) adlı yapıtıyle bu kafileye katılan son başarılı yönetmendir. Yabancı ülkelerde çeşitli ödüller kazanan **Kaytarma** bir yandan ruhbilimsel çözümlemedeki derinleşmenin, bir yandan anlatımda özgün bir tempoya ulaşmanın başarılı örneğiydi ve tıpkı **Küçük adada, Güneşle gölge, Zırhsız şövalye** gibi Bulgar sinemasının kilometre taşlarından biriydi.

Geleceğe dönük sinema

Böylelikle Bulgar sineması uzun süre bir bocalamadan sonra, örneğin bir Polonya, Çekoslovakya, hatta Macaristan ve Yugoslavya sineması düzeyine henüz varmasa bile, savaşı izleyen ilk on yıla göre gözle görülür bir atılım göstermektedir. Savaş öncesi sinemasına göreyse inanılmayacak bir gelişme göze çarpar. 1969 eylülünde, Bulgaristan'ın yeni rejiminin yirmi beşinci yılı kutlandığı vakit bu dönem içinde çevrilen öykülü filimlerin sayısı 160'a, belge - filimlerinin sayısı 1.003'e, bilimsel filimler 1.164'e, canlı - resimler 144'e varmış bulunuyordu. Yıllık öykülü filim ortalaması 14'e yükselmişti. Sinema salonlarının sayısı 3.000'e ulaşmak üzereydi, seyirci sayısı ise 100 milyonu aşmıştı. Bulgar sineması kısalı uzunlu 102 filimle katıldığı sinema şenliklerinde 156 uluslararası ödül kazanmıştı. Şüphesiz bu ödüllerden çoğu kısa filim, özellikle canlı - resim ve kukla filmi alanındaydı. Zaten bu-

ANASTAS STOYANOS (1932-)

Eylül olaylarının geçtiği Berkovitza yakınlarındaki küçük bir köyde doğdu. Sofya Üniversitesinde Bulgar edebiyatı okuduktan sonra yayınevlerinde editör olarak çalıştı. Bulgar Yazarlar Birliği sekreterlerinden biridir. Ozan altı şiir kitabı ile gençler için üç kitap yayınlamıştır.

P R O L O G

Gecenin içindeyim dizlerime kadar
Sanki Saint - Georges'da buğdaylar
arasında,

Şöyle bir kaldırsam ellerimi
Ellerim dokunur yıldızlara

Uyur bulutlar·
Yağmurun yıkadığı alnımda.

Şöyle bir kaldırsam ellerimi
Ellerim dokunur yıldızlara

Yanı başımda fısıldar rüzgâr
Mırıldanır dalgalar.

Kara kara izler
Bırakır göğsümde
Beyazın beyazı buzullar

Sürüler iner -
Çözülür kuyruklu yıldız

Yanı başımda fısıldar rüzgâr
Mırıldanır dalgalar,

Sevecen dağlar
Uykuya dalar.

Çiğnenmiş toprak titrer
Uykusuz. düşünceli.

Öfkeli günler üst üste gelir
Ve giderler birer birer.

Sevecen dağlar
Uykuya dalar.

Kavrulur güneşten
Saçlarım kaşlarım.

Mavi ışıklar kayar
Omuzlarımdan,
Bilmem ki ben :
Şimşek midir parlayan
Mısralar mı yoksa?
Kavrulur güneşten
Saçlarım kaşlarım

Alnıma koyarım
Elimi

Dururum da böyle bir süre
Anlamam :

Bir çağ mı
Yoksa bir an ?

Koyarım alnıma
Elimi

Ve yayılır önümde
Lâl rengi bir müzik -

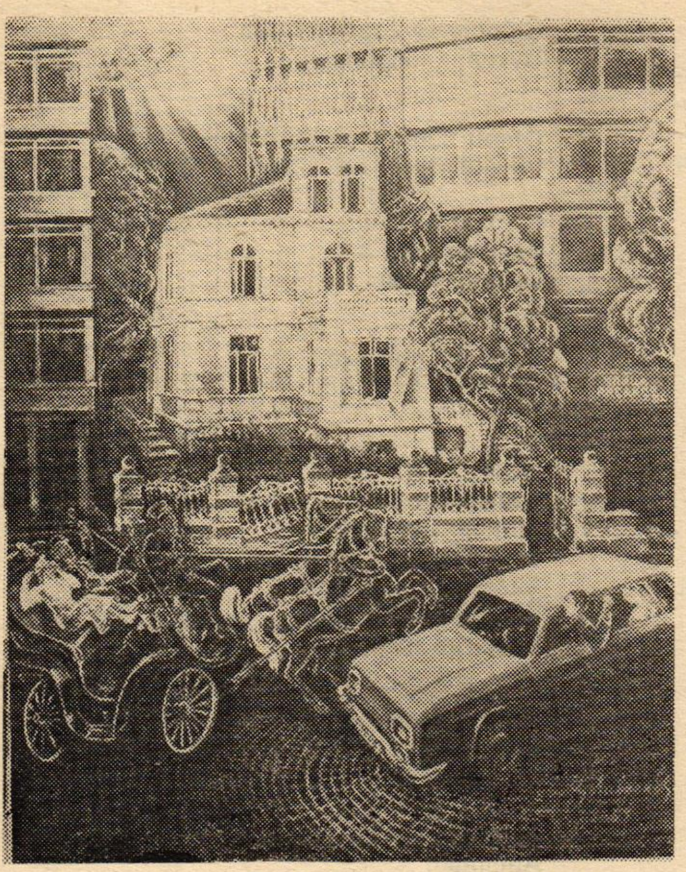
Süslerim saçlarımı
Gelinciklerivle bir volkanın

Boy atmış bir gelincik
Bir köşesinde
Yeşillik dolu bir tarlanın.

Özdemir İNCE
Anastas STOYANOF'dan

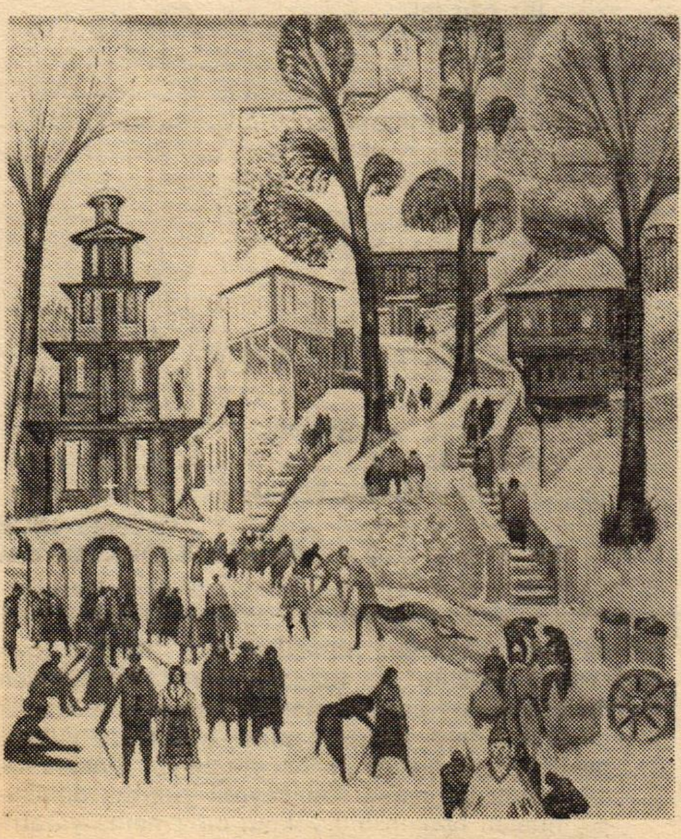
gün için canlandırma sineması Bulgar sinemacılığının en özgün, en başarılı koludur. Türk seyircilerinin bile televizyon aracılığıyla tanıdığı **Kıskançlık** (1963), **Papatya** (1965) gibi filimleri çeviren ve Bulgar canlandırma sinemasına öncülük yapan Todor DİNOV'un (doğ. 1919) izinde Donyu Donev, Stoyan Dukov, Râdko Buçarova gibi canlı - resimciler, Hristo Topuzanov, Stefan Topalgikov gibi kukla filimcileri, bir "Bulgar Canlandırma Okulu" nu Bulgar Sinema Okulu'ndan önce kurmayı başarmışlardır. Belgesel filimcilik alanında, daha küçük çaptaki başarı da yukarıdakilere eklenince, ilk on yılı büyük bocalamalar içinde harcanan son çeyrek yüzyılık dönemde, hemen hemen hiç yoktan bir sinema yaratılması küçümsenmeyecek bir başarıdır.

Tzanko Lavrenof/"İki çağın karşılaşması"

BULGAR PLÂSTİK SANATI

v. kolarski

Zlatu Boyacief/"Plovdif'de kış"

Bulgaristan'ın sosyal - siyasal yapısında köklü değişiklikler belirdiği 9 Eylül 1944'ten sonra, kültürel hayatı gerginlik ve coşkunluk durumuna geçti. Bu yöntem içinde çok sorun ön plâna çıktı. Nelerdi bunlar?

Öncelikle, Bulgar ressamları ve heykeltraşları önünde duran temel görev, kurulmakta olan yeni toplumun nabzını doğru ve etkileyici bir şekilde yansıtmaktı. Sanat ve yaşam arasındaki sıkı, kopmaz bağ "yaşama mümkün olduğu kadar daha yakın, "halka karışma" çağrısında kendini açıkça ortaya seriyor. Sanat, yalnız yaşam durumlarının çeşitliliğini açıklamakla yetinmemeli, yakın geleceğin tinsel gerginlik ve yüzünü de sanat yoluyla meydana çıkarmalıydı.

Bu temel görevin çözümlenmesi için, gerçekçi sanatta her zaman olduğu gibi konusal kompozisyonun önemi arttı. Ressamların ve teorisyenlerin yaratıcı uygulamalarıyla çözümlenmesi gereken önemli başka bir sorun da ortaya çıktı : gerçek, kişiyi coşkulandıracak sanata giden yolu bulmak sorunu. Konusal manzaranın, yapıtın sanat onurlarını azaltan özneye körükörüne bağlanması, kuru öykü ve söylevden kurtulması sözkonusudur. Sanat yapıtının iç gücü artık yalnız gerçeğe uygun verilere değil, bu verilerin şekil sanatının anlatım araçlarıyla yorumlanma yollarına da açıkça dayanıyor.

Sanatta halkçılığın temel ilkesi de son yıllar-

Nenko Balkansky/"3. mevki vagon" (1938)

da yeni, yaratıcı bir şekilde yorumlanıyor. Sanat yapıtı nötralizm yöntemiyle belirlenen bir durum olmaktan çıkt Çağın ruhunun yaratıcı genelleşmesi oldu. Hem de sanata özgü araçlarla anlatılmış tamamen belirlenmiş bir yapıttır.

Portre türü de bu yönde gelişiyor. Nimetleri yaratan ve çağının tüm özünü ve duyusallığını bir odak noktası gibi toplayan kişi, sanatta baş kahramandır. Geleceğin yaratıcısı çağdaşımızın alçak gönüllü, fakat etkileyici yüzü, sanatın gücüyle sunuluyor.

Genç kuşağın yurtsever eğitimi, ressamdan, halkının bilesık ve kahraman geçmişiyle yakından tanışmasını, günümüzde kahramanlığın yüceliğini açıklamasını ve yarının doğru bir manzarasını çizmesini gerektiriyor.

Bulgar resminde plâstik sorunların çözümü de çağdaş ressamın temel görevlerinden biridir. Ressam, tem ve öznenin öneminden başka, yapıtın şekil - estetik yönlerinin de önem taşıdığını anladı. Ressam plâstik anlatım gücünün, ilkesel - konusal temele eşit bir öğe olduğunu ve küçümsenmesinin olanaksız olduğunu biliyor artık. Bulgar plâstik sanatının önemli bir başka özelliği, yaratıcı kişiliklerinin çeşitliliği de bu tür görevlerin çözümüyle ilgilidir. Deçko Uzunov, İliya Petrov, Tsanko Lavrenov, Zlatü Boyaciev, Nayden Petkov, Stoyan Sotirov, Nenko Balkanski, Stoyan Venev, Dimitir Kirov, Hristo Stefanov, Georgi Baev ve genç kuşaktan birçok ressam birbirinden farklı olmakla beraber, bir yüzü ulusal bir özelliği, büyük bir ilkeyi aynı tarzda yorumlayışıyla bir bütün meydana getiriyorlar.

Resmin tür zenginliği gelişiyor. Koşullu dilin ve dekoratif ilkelerinin üstün geldiği anıtsal resim, mozayık, cam yazısı şekilleriyle birlikte intim türler de gelişiyor. Manzara ve natürmort da bir kenara itilmiş değildir. Bu gerçek, çağdaş Bulgar sanatının görüş açısının genişliğini gösteriyor.

Grafik sanatı, Bulgar plâstik sanatının en dolgun varolan ve gelişen bölümüdür. Karikatür ve resimle süsleme gibi dinamik özlü gazetecilik türleri inatla gelişiyor. Bu türler, gerçeğimizin sorunları, yaşamın ihtiyaçlarıyla sıkı sıkıya bağlıdır; çağın değişikliklerini hemen yansıtmaya koşar.

Bulgar grafik ressamlarının yaratıcılığındaki konu çeşitliliği, Bulgar sanatının özelliklerinden biridir. Konu zenginliği sayesinde, çeşitli toplum tabakaları içindeki kişilere ulaşır, benimsenir. Çağdaş Bulgar vatandaşı sanat değerleri özellikle grafik eserleri satın alır.

Bulgaristan'da genç grafik ressamları kuşağı, Vasil Zahartiev, Veselin Staykov, Boris Angeluşev, İliya Beşkov gibi eski üstadların yolunu izliyor. Genç kuşak temsilcilerinin çoğu çeşitli grafik tekniğini benimseyip grafik kültürü, şekil plâstik anlatım alanında da başarılara ulaşıyorlar. Resimle süsleme karikatür ve deneysel türler-

deki başarılarımız anmağa değer. Aleksandır Poplilov, İvan Köse, Lüben Dimanov, Nayden Petkov, Hristo Neykov, Atanas Neykov, Mana Parpulova, İvan Kirkov, Tenü Pindarev, Marko Behar, Georgi Anastasov, Boris Dimovski ve başka grafikçilerin adları ülkemizin sınırlarını da aştı.

Plastik sanatının temel türlerinden biri olarak heykeltraşlık, halk iktidarı yıllarında hızla gelişme olanaklarına ulaştı. Heykeltraşlarımızın eserleri daha ilk yıllarda, en ileri çağdaş ilkeler plânına girdi. Ve bugüne kadar iki temel yöndekavalet ve temsilî heykeltraşlık olarak gelişti.

Konusal kompozisyon, portre ve küçük plâstiğe bütün genel ve jübile sanat sergilerinde onursal yer ayrılmıştır. Biçimin natüralizm öğelerinden durulanmasının sürekli yöntemi çağdaş heykel biçimi çağdaş plâstik anlatım yolu anlayışının açıklanması, plâstik kompozisyonunun gelişmesine özgü bir şeydir. Ünlü Bulgar heykeltraşı İvan Lazarov'un yaratıcılığından, bilinen heykelcilik dili, şekilce ulusal Bulgar sanat okulunun meydana getirilmesi için öz Bulgar anlatım dili aranmasında bir temel oldu. Son yıllarda, en ileri gerçekçi sanatla ilgili temel ilkesel - sanat görüşleri korunarak plâstik dilin modernleştirilmesi yolunda çok deney göze çarpıyor.

Konu çerçevesi heykelcilikte de epeyi geniştir. Konular, yeni yaşam kurucularının kahramanlıklarını ve kahraman kişilerini açıklamaya doğru yönelmiştir. Bizzat yaşamın akışı bu konuları kabullendiriyor. İlke ile biçimin birleştirilmesi güçlü bir anlatım ile büyük coşku doğurur.

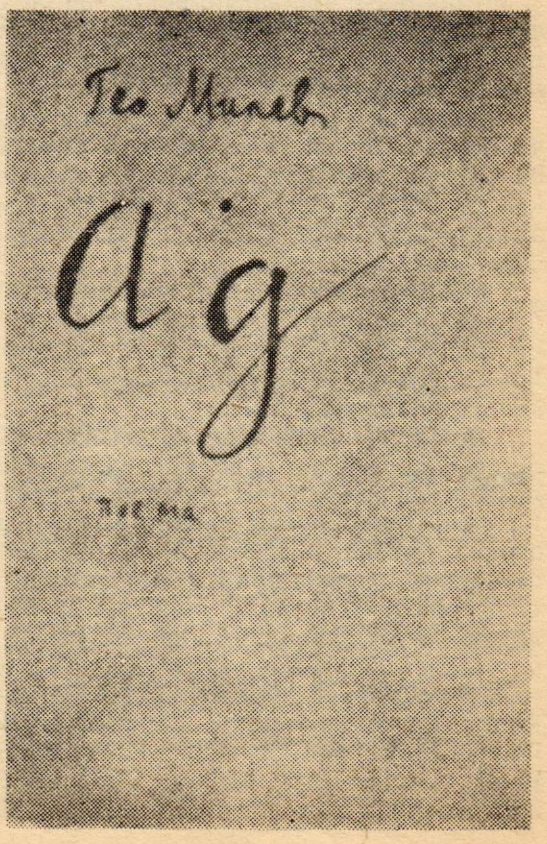
Anıtsal heykelcilik genellikle 1941 - 1944 anti-faşist direnme savaşında şehit düşen kahramanların ve Vatan Savaşında düşen Sovyet ve Bulgar erlerinin kahramanlığının ebedîleştirme simgesi olarak gelişti. Heykelciliğin bu kolu da gelişmenin birkaç aşamasından geçti. En sonunda çağdaşımızın bilinç ve duyularını etkileyen mimarî - heykel kompozisyonu biçimini aldı.

Anıtsal dekoratif heykelciliğin başarıları da az değildir. Ülkemizin her bucağında ve her şeyden önce Karadeniz boyundaki sayfiye merkezlerimizin inşaat mimarisiyle sıkı sıkıya bağlı olan plâstik, zirvesine ulaştı denilebilir. Ruhen rasyonel, fonksiyonel ve kozmopolit modern mimarinin canlandırılması ve şiirletilmesi zorunluydu. Bu aşamada "ulusal görünüm" benimsenmesi ancak plâstik sanatlardaki bileşim yoluyla sağlanabilirdi. Lübomir Dalçev, Lüben Dimitrov, Sekul Krumov, Metodi İzmirliev, İvan Funev, İvan Neşev, Krum Damyanov, Valentin Starçev, Dimitır Daskalov, Vladimir Ginovski'nin bu yöndeki başarıları anılmaya değer.

Bulgaristan'da plâstik sanatı, ülke yaşamının bütün alanlarının ilerici gelişimini izliyor. Ressamların yaratıcı dil ve yöntemlerinin çeşitliliği de bundan ileri geliyor. Öznel yaratıcı görüşleri ve zengin hayal gücüyle, kişi ilerleyişi ve güzelliği, yasalarınca gelişen nesnel gerçeği canlandırıyorlar.

P. K. Yavorof

Geo Milef'in Cehennem Dansı için yaptığı kapak

KOMŞUMUZ BULGARİSTAN

2 ÜNLÜ OZAN 2 ÜNLÜ MÜZE

salim şengil

YAVOROFUN MÜZESİNDE

Plovdif Filibe) — Burgaz yolu üzerinde ilk durağımız "Çırpan" kasabası oldu. Ünlü Bulgar ozanlarının babası sayılan P. K. Yavorof'un müze haline getirilmiş evine geldik. Ozanın ölümünün 40. yıldönümü olan 31 Ekim 1954 yılında açılmış burası. Müzede görevli edebiyat fakültesini bitirmiş bir bayan bize bilgi verdi. Yavorof 17 yıl, 19 yaşına kadar bu evde yaşamış. Babası bu evi 1887 de bir Türk kadısından satın almış. İşte ünlü ozanın karyolası, sediri, yazı masası ve öbür eşyaları... Masanın üstünde en sevdiği kitapları ve bir saat. Karşısında çok sevdiği ve bir gazeteden kesip çerçevelettiği Puşkin'in resmi. Öbür odaları geziyoruz. Annesinin yün eğirdiği örekesi... Ozanın kuşandığı silâhlık ve hemen kaynamağa hazır, ocakta askıda duran bir bakraç.

Yavorof'un babası devrinin bilgili kişilerinden biriymiş. Köyde bakkallık yapıyormuş. Hesap defteri öylece açık duruyor. Sanki müşterisi hesabını sormuş, o da toplamını yapacakmış gibi...

Babasının güzel bir el yazısı var. Ozanın karısı Lora Yavorova, eski başbakanlardan birinin kızıymış. Kocasını çok kıskanıyormuş. Onun her şeyi ile kendisinin olmasını istermiş. Ama ozan çoktan toplumun malı olmuş, ünü dört bir yana ulaşmış. Onu kıskanan, başkalarının ona sahip çıkmasına dayanamıyan Lora, kendini öldürüyor. Bir yıl sonra, ozan sevdiği karısının yokluğundan derin bir keder içindeyken o da aynı işe kalkıyor, ama başaramıyor. Denemeden bir gözü kör oluyor. Bu durumda bakımsız, yardıma muhtaç kalıyor. Yavorof'un işi muhabere memurluğu imiş. Manipl esi bir masanın üstünde susmuş duruyor.

Müzeyi bize gezdiren bayan gösteriyor. Devrinin yöneticileri, kendini öldürmeye çalışırken kör oldu diye Yavorof'a aylık bağlanmasını çok görmüşler. Buna dayanamayan ozan, bu kez önce zehir içiyor, kurtulurum korkusu ile arkasından da beynine bir kurşun sıkıyor ve işini tam görüyor. Ama Bulgar halkı onu unutmuyor. Müzesiyle, yeni yeni baskısı yapılan kitaplarıyla yaşatıyor. Yavorof'un Sofya'da da bir müzesi varmış, müzenin önünde de bir heykeli....

GEO MİLEF'İN MÜZESİNDE

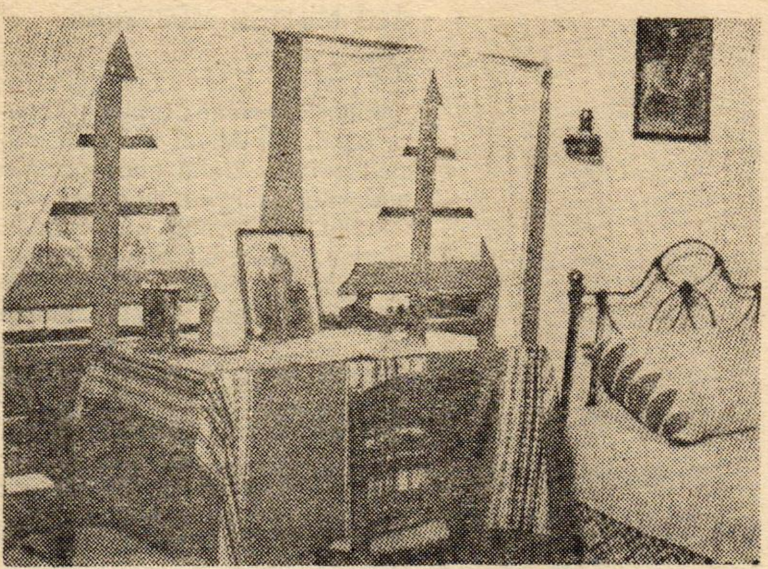
Öğleden önce Eskizağra'ya geldik. Şöförümüz arabayı kenara çekti, Ali Aliyef birinden müzeyi sordu. Daha önce gezmiş ama hatırlayamadı. Iki sokak ötede elimizle koymuş gibi önünde durduk. Eski bir bahçe kapısı, yanında bir levha. "Geo Milef Müzesi" Tahta kapıyı iteleyip içeri girdik. Geniş bir avlu. Sağ tarafta birkaç basamakla çıkılan eski bir yapı. Daha ötede bu yapıya sonradan eklenmiş başka bir bina, içeri girdik. Geniş bir salon. Sağ tarafta müze müdürü için ayrı bir bölüm. Genç bir adam müzenin müdürü. Tanıştık. Salonun dört bir yanı resimlerden büyütülmüş panolarla dolu. Panoların önlerinde vitrinler, vitrinlerin içinde solmuş defterler, elyazıları, dergiler, kitaplar, fotoğraflar... Herşey kronolojik sıra ile düzenlenmiş, tertipli bilgili bir elin ve kafanın işi besbelli... Genç müze müdürü panoların, vitrinlerin önünde duruyor ve anlatıyor. Geo Milef 15 Mayıs 1925 de öldürülmüş. İşte burası onun anısına, Eski Zağra Belediyesince hazırlanmış. Ozanın bir çok yılları burada geçmiş. Müze müdürü anlatıyor :

— Aslında, diyor, Geo Milef, Eski Zağra'nın Radnevo köyünde doğmuş. Çok az sonra ailesi buraya göçmüş. Ozan da Eski Zağra'yı doğduğu yer olarak benimsemiş. Küçüklüğünde ve gençliğinde bilgili, resim yapan, şiir yazan, tiyatro çalışmalarına katılan bir öğrenci olarak tanınıyor, Geo Milef.

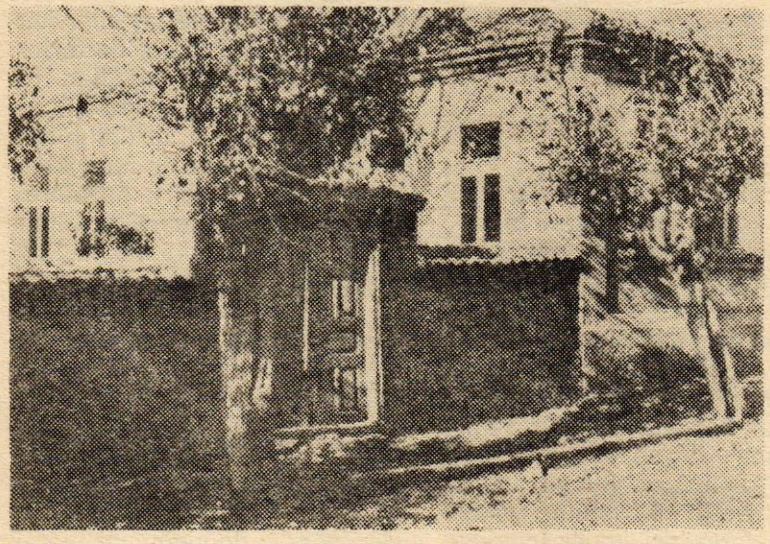
Önünde durduğumuz vitrinde şiir çalışmaları, çizdiği resimler...

— 1917 de liseyi bitiren Geo Milef, o yıl edebiyat fakültesine yazılıyor. 1923 de öğrenimini Lâipziğ de sürdürüyor. Birinci Dünya Savaşı patlayınca da öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kalıyor ve savaşa katılıyor. Bir şarapnel parçasıyla aldığı yaradan ötürü sekiz kez ameliyat oluyor. Bir gözünü kaybediyor bu yüzden. Ve Geo Milef'e takma bir göz takılıyor.

Bundan sonra Geo Milef'in kendi portresini çizdiği resimle-

Yavorof'un çalışma masası

Geo Milef'in evi

rinde olsun, çektirdiği fotoğraflarda olsun, saçlarını sağ gözünün üstüne düşürmüş göreceğiz.

Genç müze müdürü lâfını kestiği yerden alıyor.

— Ama sanat ve edebiyat çalışmalarına hiç ara vermiyor. Klâsik ve Çağdaş batı edebiyatını yakından izliyor. Geo Milef, on yabancı dil biliyor ve bu dillerdeki eserleri kendi dilinden okuyor. Bulgarcaya birçok çeviriler kazandırıyor. Bu arada bir rejisör olarak da kendini ortaya koyan Geo Milef, Ştrinberg'in "Ölüler Dansı"nı yönetiyor.

Vitrinlerde çevirileri, tiyatro çalışmalarının belgeleri "Ölüler Dansı" için yaptığı kapak. Arkada büyük bir panoda Geo Milef' in sağ gözü üstüne saçları dökülmüş bir fotoğrafı.

— Savaştan sonra Geo Milef, "Terazi" adlı bir dergi çıkarıyor. Senbolizmin, ekspresiyonizmin kürsüsü haline getiriyor dergiyi. Zamanla idealizminden gerçekçiliğe doğru yöneliyor.

Bir vitrinin önündeyiz. "Terazi" adlı derginin birkaç sayısı ve başka belgeler.

— Geo Milef'in ozan yönü ve devrimci kişiliği 1922 yılında yazdığı "Eylül" destanı ile beliriyor ve bütün Bulgaristan'a yayılıyor ünü.

Ama kim bilebilirdi ki üç yıl sonra bu destan yüzünden ozanın öldürüleceğini?...

— Ozan böylece ölümsüzler arasına giriyor. 1922 de çıkarmaya başladığı "Alev" dergisinde destan ilk kez yayımlanıyor. 15 Mayıs 1925 de evinden bir polis ile alınarak götürülüyor Geo Milef. Ve bundan sonra 1954 yılına kadar "Eylül" destanı yazarının ne olduğu bilinemiyor.

Vitrinler, vitrinler, vitrinler.

— Bir dâva sonucu konu yeniden ortaya çıkıyor ve ozanın Sofya yakınlarindaki "İlientsi" köyünde bir kuyuya, cesedi soğumadan atıldığı, üstüne köpek ölüleri, daha üstüne de çöpler döküldüğü anlaşılıyor.

Geo Milef'in kemikleri kuyuda bulunduğu zaman, takma gözü de yanındaymış. Araştırma sonucunda ozanın boynuna tel geçirilerek boğdurulduğu ortaya çıkıyor. Duvarda bir pano. Üstünde bir bölme, bölmede ışıklandırılmış bir yapma göz, pırıl pırıl parlıyor. Geo Milef'in gözü.

Salondan, geldiğimiz avluya çıkıyoruz. Girerken gördüğümüz o eski yapıya birkaç basamakla çıkılıyor. Restore edileceği için gezmeye kapatılmış, biz geziyoruz. Eski bir ev. Güzel döşenilmis bir salon. Bir çalışma odası. Masanın üstünde en son okuduğu kitaplar, en son yazdığı yazılar, kalemler ve fotoğraflar. Eylül destanı bu masada yazılmış. Kitaplık. Birkaç parça eşya. Yatak odası; eski karyola, duvarda, yerde kilimler. Her yönde ozanın anıları, bütün tazeliğiyle yaşıyor. Loş yapıdan avluya, oradan da sokağa çıktığımızda gözüm kamaşmıştı. Avlu yeşil aydınlıktı. Sokak sessiz ve tenha.

Dimitre Petkof/Hovançina'da

Nikolai Gavurof/Nabucco'da

Marine Goleminov/Ivailo'da

dünyaca tanınmış bir opera

Anna Tomova (Sintova) Violette/La Traviata'da

Bulgaristan'da lirik sanatın başlangıcı, geçen yüzyılın ilk on yılı içinde olmuştur. Yetişmiş şantör ve sahneye koyucuların olmamasına karşın, lirik sanat kompozisyon ve şanın önünde yer almıştır. Bu, geniş ölçüde, yüzyıllardan gelen halk türküleri geleneğine, Bulgarların bu alandaki doğuştan yeteneğine ve müzik eşlikli bir tiyatronun varlığına bağlıdır.

19 uncu yüzyılın sonuna doğru, ülkedeki kültür yaşamı koşulları, bir Bulgar lirik tiyatrosunun kurulması olanağını sağladı. 2 Ocak 1891 de, Sofya'daki Slavinska Besseda salonunda, "Les Joyeuses commères de Windsor" ve "Le Trouvère" operalarından parçalar çalınarak ilk

Vidin Daskalof/Dimitre Valçef'in/On İkinci Gece'de

Nikolai Güzelef - Mefisto/Faust'da

temsil verildi. Daha sonra, Faust, Maskeli Balo, Eugheni Onéguine ve Marthe operalarından parçalarla başka temsiller verildi.

Bütünüyle sunulan ilk opera Paillasse (5.VI.1909) oldu. Ertesi yıl bulgar operasında "La Pauvresse" oynandı. Bu başarıdan yüreklenen bulgar bardarları, kısa süre içinde, birçok opera yazıp sahneye koydular.

Bütün güçlüklere karşın, lirik sanat çabucak gelişip güçlendi. O günkü opera topluluğunda, Petre Raïtchev, Stephane Bakedonsky, Anna Todorova, Christine Morphova, Tzvetan Karolev, Petre Zolotovitch gibi şantörlerle sahneye koyucu Christo Popov'un adları büyük ün kazandı.

Bu ilk gelişme döneminde (1908 - 1921) opera etkinlikleri hep Sofya'da toplandı. Bu dönemde ancak Roussé ve Plovdiv'de birkaç opera temsili verildi.

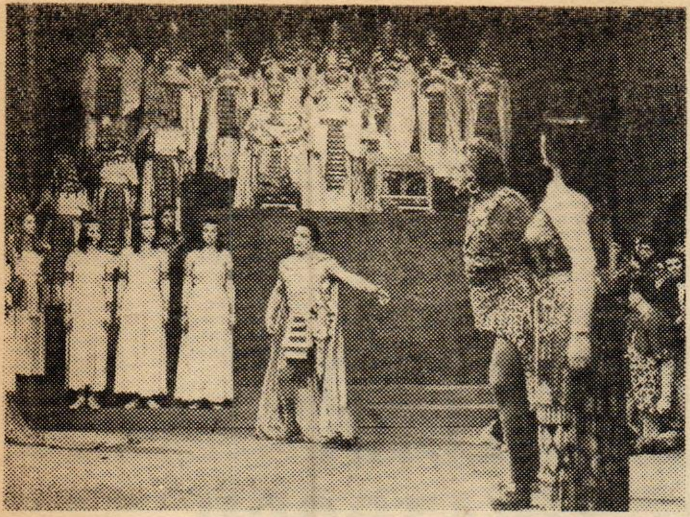
1921 de, Bulgar Lirik Derneği devlet bütçesine alındı. 1921 den itibaren Bulgar lirik sanatı gelişmesinde ikinci dönem başladı ve bu 1944 yılına dek sürdü. Bütün bu süre içinde, Sofya operası, başarılarla dolu uzun bir yaratma dönemi yaşadı. Bazı temsiller, her bakımdan sanatın doruk noktasına erişti. Prince İgor (1922), Orphée ve Turandot (1930), Hovantchtina, Sadko (1934), Loengrin (1936) Salambo, La Mariée Vendue (1939) İvan Soussanine (1940) gibi operalar görülmemiş bir başarıyla temsil edildi.

Petre Raïtchev, Christina Morphova, Milena Zolotovitch, Anna Todorova, Todor Mazarov, Sabtcho Sabev, Christo Brambarov, Tzvetana Tabakova, Gueorgui Hintchev Mikhail Lutchanov, İlka Popova gibi tanınmış şantörler ilk günlerini Sofya operası sahnesinde yaptılar ve içerde ve dışarda bulgar lirik sanatının yayılmasına yardımcı oldular.

Youlya Wiener/Turandot'da

Bulgar sahne müziği sanatının gelişmesi için özellikle geniş ve çeşitli olanaklar, ikinci dünya savaşından sonra ya da gelişmesinin üçüncü dev-

Nikola Nikolof/Aida'da

resinde, yani 1944 yılından sonra sağlandı. Plovdiv, Roussé, Stara-Zagora, Varna, ve Burgas'da Devlet lirik Tiyatroları kuruldu; bu kentlerde az zaman sonra, çok güzel temsiller veren mükemmel topluluklar meydana geldi. Nicolas Nicolov, Todor Kostov Penka Marinova, Maria Bohacek, Assen Selimski, İvan Dimov, Alexei Milkoski gibi ünlüler, şantörlük yaşamına ilk adımlarını burada attılar. Son yıllarda taşra operalarında, Marguerite Lilova, Stephane Tzigantchev, Eveline Stoiczeva, Milkana Nicolova, Mikhail Mikhailov gibi yeni yetenekler çıktı ortaya. Bunların hemen hemen hepsi de Devlet müzik okullarında ve özellikle Bulgar müzik Konservatuarında yetişti.

Modern lirik sanatının en büyük ustaları arasında, Nicolai Ghiaourov, Dimitre Ouzounov, Nicolai Guzelev, Nicolas Nocolov, Katia Popova, Raina Kavaivanska, Youlia Wiener gibi adları saymamız gerekir.

Bulgar lirik tiyatrosunun sanat çalışmaları bütünüyle, rus ve sovyet klâsik operasının sağlam ve güzel dramatürjisine, batı lirik sanatında seyirciye en uygun gelen şeye, Bulgar lirik sanat geleneğinde var olan şeylerin yenileştirilmesi konusundaki sürekli çabaya, bale ve opera konusunda yeni yaratmalara götürecek çalışmalara yönelmiştir. Tchaikovsky, Moussorgsky, Borodine, Verdi, Puccini, Bizet, Rossini, Donizetti, Gounaud'un operaları bulgar seyircinin en çok tuttuğu operalardır.

Bugün Bulgaristanda, lirik sanatın gelişmesi için gerekli bütün koşullar vardır. Bulgar modern operaları arasında Parachev Hadjiev'in Loud Ghida'sını, Bir Varmış Bir Yokmuş, Albena, Antigone 43 operalarını saymamız gerekir.

Sofya Operası, dış ülkelerde bir çok temsiller vermiş ve büyük bir başarı göstermiştir. Berlin, Doğu Almanya, Fransa ve İtalya gidilen ülkelerin birkaçıdır. Sofya Operasının Sovyetler Birliği, Romanya, İtalya, Fransa, İspanya ve Doğu Almanya'da yapmış olduğu dolaşılarda, özellikle koro ve orkestrası çok beğenilmiştir. Hovanchtina, Boris Godounov, Nabuka gibi temsillerde, Sofya Operası korosu, dünyanın en ünlü lirik tiyatroları korolarına benzetilmiştir.

RADOY RALIN (1923—)

Sliven'de doğdu. Sofya Üniversitesinde hukuk öğrenimi yaptı. Daha lise sıralarında edebi dergilerde yazmaya başladı. 194?'de "Vatan Savaşı" na katılmadan önce Çekoslovak edebiyatı konusunda uzmanlık eğitimi gördü. Dergilerde redaktörlük yaptı, film senaryoları yazdı.

Radoy Ralin, en çok sevilen satirik yazarlardan biridir. Skeçler, mizah yazıları yazmaktadır. Senaryosunu yazdığı filmlerde aktörlük yaptı. **"Focus 65"** adlı en iyi Bulgar caz topluluğunu kurdu. **"Lirik Şiir"** adlı kitabı 1963'de yayınlandı.

İNSANDAN İNSANA

Elimden tutup çekme beni.
Ve sakın sakın suçlama
Duruyorum diye bir kenarda!
Bazan yalnızlığa susar insan,
iyileştiren uslandıran yalnızlığa.

Nefret ettiğimi, horladığım için değil
kendimi böylesine kapatmam
karar vermek için yeni bir atılıma aslında.
Anla beni, ben de anlayacağım seni -
Ödev kördür ruhsuz ve inançsız.

Radoy RALIN'den

B A H A R

Sen, bahar, akça baharım benim
kutlanmamış, yaşanmamış baharım
sadece aydınlık düşlerde
kavak dalarına değercesine geçen
durmaksızın geçen baharım,

Sen, bahar, akça baharım benim,
geleceksin biliyorum yağmurla fırtınayla
korkunç gürültülerle ateş ve yalım saçarak
binlerce binlerce umut getireceksin
yıkıyacaksın kanlı yaraları.

Nasıl da uçacak kuşlar tarlalarda!
Süzülecekler kıvançla havada...
Tadını çıkaracak insanlar çalışmanın
ve sevişecekler kardeşler gibi.

Sen, bahar, akça baharım benim...
görebilir miyim dersin ilk gelişini
o dört bir yanı şeklendirdiğin günü,
hele bir görsem yükseldiğini güneşinin
ve ölsem sonra barikatlarında!

Nicola Y. VAPTSAROF'dan
Özdemir İNCE

"Gözyaşı ve Gülüş" tiyatrosu/Sezar ve Klopatra/Bernard Shaw

BULGAR TiYATROSU

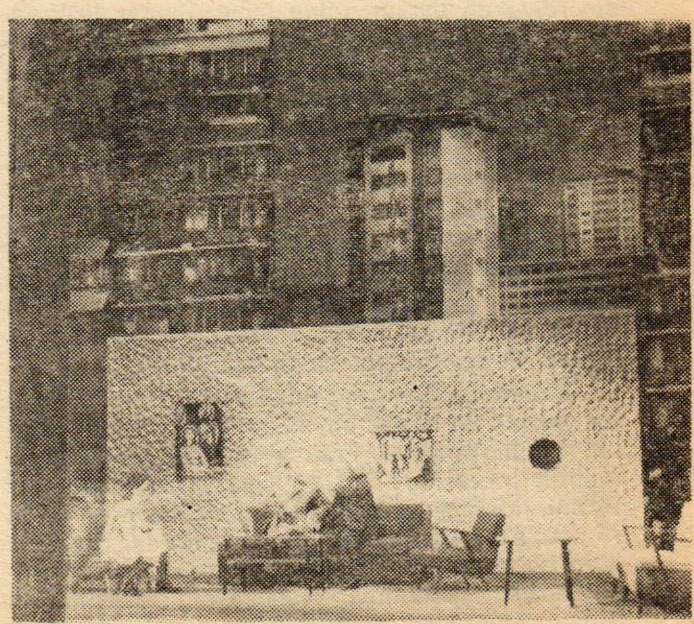
vessela groueva

Bulgar ulusunun fokloru, töreleri ve gelenekleri üstüne, şöyle yüzeyde bile kalsa, bilgi edinilince bu topluluğun, tarihin en uzak çağlarından beri dans ve oyuna karşı büyük sevgisi olduğu hemen anlaşılır. Bu nedenledir ki, orta çağda daha o zamana göreki aktörlerin ki, bunlar topluma açık meydanlar ve yollarda gösterdikleri oyunlarla halkı eğlendiren jonglörlerdi, bir sanatı geliştirmekte olduklarını gözlemlemek hiç de şaşırtıcı olmayacaktır.

Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarılarında ise, Bulgar tiyatrosunun temellerinin atılmasına başlama girişimleri görülür. Çağdaş dünya görüşü bakımından, coşkun bir takım amatörlerin ortaya çıkardıkları bu gösteriler, belki biraz ilkel ve yüzeyde görülebilir, ama onların varmayı amaç bildikleri erekler gerçekten saygıya değmektedir.

Bu çağlardan ancak pek çok zaman sonra, 1900 lerden sonralarıdır ki yarı profesyonel grupların ortaya çıktıkları ve ilk profesyonel tiyatro enstitüsünün başlangıcının temellendiği görülür; bu enstitü, Avrupa'nın en önemli Tiyatro okullarını bitirmiş olan olağanüstü yetenekli bir aktörler topluluğunun çalışması sonucu çok başarılı ve şaşırtıcı artistik sonuçlara ulaşan Sofya Ulusal Tiyatrosudur. Bu artistler Constantin Sapounov, Radoul Corelli, Adrian Boudevska, Vassil Kirkov, Krastu Saraphov, Sava Oghnianov v.b. dir. Yaklaşık olarak söylenebilirki 1925 yıllarına kadar Bulgar tiyatrosu, olağanüstü yetenekler sahibi aktörlerin yürüttüğü bir tiyatro karakterini taşır. Ama Stanislavski'nin öğrenci ve meslektaşı olan Nikolai Ossipovitch Massalitinov'un meydana çıkışıyla bu gelişimin önemi, deyimin çağdaş anlamıyla sahneye konuş kavramı üstünde yoğunlaştı. Ve işte bu çağlardadır ki bizim ilk büyük sahneye koyucularımız, örneğin Boyan Danovsky, Stéphane Sartchadijiev, Chrissan Tzankov, İsaac Daniel v.b. Ve işte bu suretledir ki, kendi yönlerinden Tiyatro biçimlerine zenginlik getiren ilk dönem tiyatrolarımız ortaya çıkmış oldu.

Halen Bulgar Tiyatrosu, bir dramatürji gelişiminin ve çalışmasının gerektirdiği çeşitli alanlarda tam bir gelişmenin bütün koşullarına sahiptir. Sofya, bu alanda ilk adımı atmış ve sem-

"Ulusal Tiyatrao"/İnsanların Alın Yazısı/Georgi Svegine

"Satirik Tiyatro"/Kocamanof/S. L. Kostof

bolik bakımdan Osnova (Taban) adı verilen bir salaş lokalde işe başlamıştır. Bu gün ise altı tane tiyatrosunun çalışmalarına en olumlu biçimde yapılmış ve geliştirilmiş yapılar sağlamış bulunuyor. Tiyatro heveslileri, her gün, Apostol Karamitev, Slavka Slavova, Stéphane Ghetzov gibi ünlü aktörlerin oynadığı Ulusal tiyatro ile, en ilginç gösterilerin dinlenebileceği, en yeni yapıtların seyredilebileceği, genç aktör ve sahneye koyucuların modern çalışma sonuçlarını izleyebilecekleri "Oda Tiyatrosu 199" un temsiline gitme arasında seçim yapma mutluluğuna sahiptirler.

Biraz daha ötede taşlama tiyatrosu (Satirik Tiyatro) vardır ve Sofya halkı, bu tiyatroya gitmeyi daha çok yeğlemektedir. Toplum buraya can ve yürekten gülebilmek için gelir, ama çoğu kez de derin düşüncelere dalarak çıkar. Çünkü onlara Guergui Kaloyantchev, Stoyanka Moutaphova, Nevena Kokanova, Grigor Vatchkov, Constantin Kotzev, Gueorgui Patsalev, Nicolas Anastassov ve daha bir çok büyük aktörün oynadığı ve Méthodi Antonov, Grisha Ostrovsky gibi büyük sahneye koyucu ustaların sahneledikleri oyunlar bu seyircilere en aktüel sorunları ulaştırır ve yaşam içinde güzellik ve arılık için savaş gücü verir.

Çocuklar ve yeni yetişen gençler için ayrılmış olan tiyatroda seyirciler, hikâye ve masal evreninin sonsuz güzelliklerini gözleri önünde canlanmış bulur ve aynı zamanda körpe ruhlarını yeni yeni tedirgin etmeye başlıyan sorunların yanıtlarını da bulurlar.

Bir de Halk ordusunun özel tiyatrosu vardır. Bu, bir "gülme ve göz yaşı" tiyatrosu denebilecek, şiir ve kürsü sahnesidir ki yakın zamanda başkentin adı ile adlandırılmış "Sofya" Tiyatrosudur.

Bir de, ileriye doğru göz atmayı isteyenler için, Tiyatro sanatı yüksek enstitüsü öğrencilerinin kurduğu tiyatro vardır ki, burada sahneye koyucular, aktörler yarının tiyatro eleştirmenleri gelişip yetişmektedir. Bu enstitü yirmi yıldanberi çalışmalarıyla çok yüce bir sanat düzeyine gelmiş, nitelikli bir kadro yetiştirmiş ve özellikle Bulgar ulusal sanat görüş ve anlayışını ortaya çıkaran bir sanat ekolü yaratmıştır.

Bunlardan başka yurt içinde 26 adet dramatik tiyatro mevcuttur. Her İl merkezinin kendi özel tiyatrosu vardır ve gelip Sofya'da en ileri ve yetişkin oyunları gösterebilecek nitelikleri bulunan, tiyatro alanında ulusal gösterilere katılabilecek, festivallere yarışmalara girebilecek düzeyde aktörlerle çalışır. Bulgar Tiyatrosu şu son 25 yıl içinde gerek artistlerinin eğitim ve gelişimi, gerekse repertuvarının seçimi yönünden gerçek bir devrim yaratmıştır. Dünya dramatürji alanının en önemli yapıtları bizim ülkemizde her zaman oynanmaktaydı. Ama bugün dış evrenle işbirliği olumları çok daha fazlalaşmıştır. Truplar geziler yapıyorlar, tiyatrolar yabancı artist ve sahneye koyucuları dâvet ediyorlar. Asıl önemlisi, onları yapmadan çağdaş sanat düzeyinin belirli bir düzeyine ulaşılma olumu bulunmayan deney ve gelişim alış verişi yapıyorlar. Zaten bunun ötesinde de tiyatronun böyle çabuk ve hızlı gelişim göstermesi, sanatın özgün ve belirli niteliklerini ortaya çıkarma yoluyla, Bulgar ulusunun sahne sanatının bir belli kertesine ulaşmış olmasını ve gittikçe güçlenmesini sağlamaktadır.

KENDİNDEN GEÇİŞ

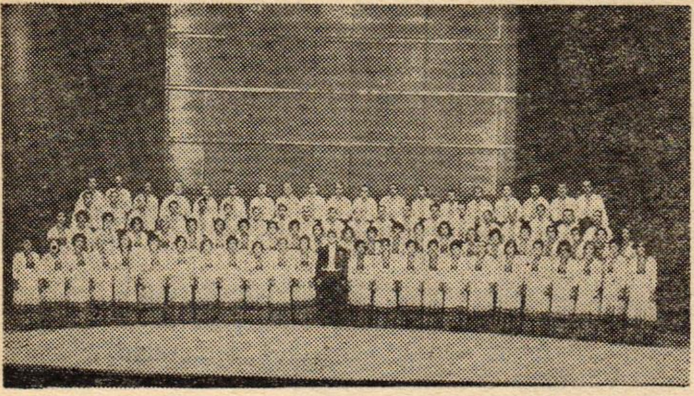
Şöyle bana, söyle bana, söyle bana -
gözlerim yarı kapalı ve işte dinliyorum
seni :
bak işte geçtik uyuyan ormanları
ve uçuyoruz işte üzerinden denizlerin,
karaların...

Solda kanayan, yalımlanan gün batımı
sağda kapkara dumanları yangınların -
varır mıyız dersin oraya gün doğumunda?
Ve hangı amaca uzanacağız?

Orada mı kocayacağız özgürlük içinde,
birbirine karışmış iki yalım
yıldızların arasında geceleyin,
parlayan bir çift yıldız gibi?

— Bilmiyor musun? Ben de bilmiyorum?
ama götür beni, götür beni oraya?

Elisaveta BAGRÂNA'dan
Özdemir İNCE

"Svetolav Obretenova" capella korosu

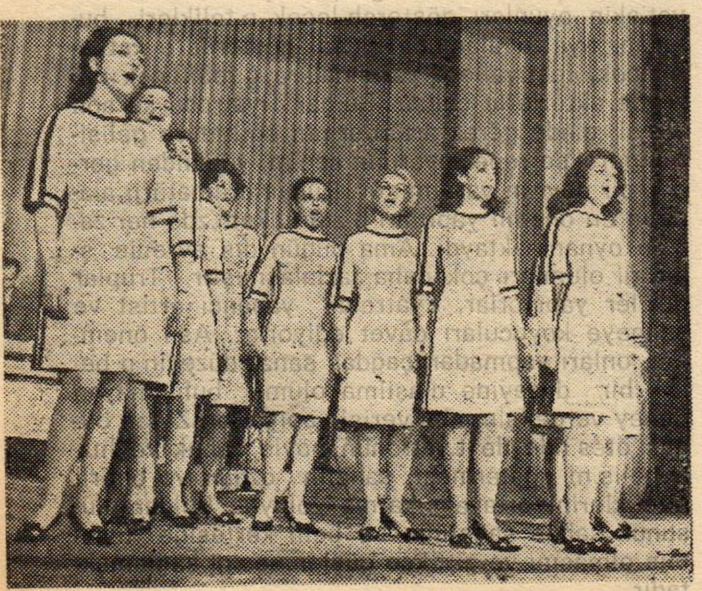

"Kaval" erkekler korosu

BULGAR

Sliven ili amatör sanatçıları

"Hebrus" Plovdif hafif müzik vokal grubu

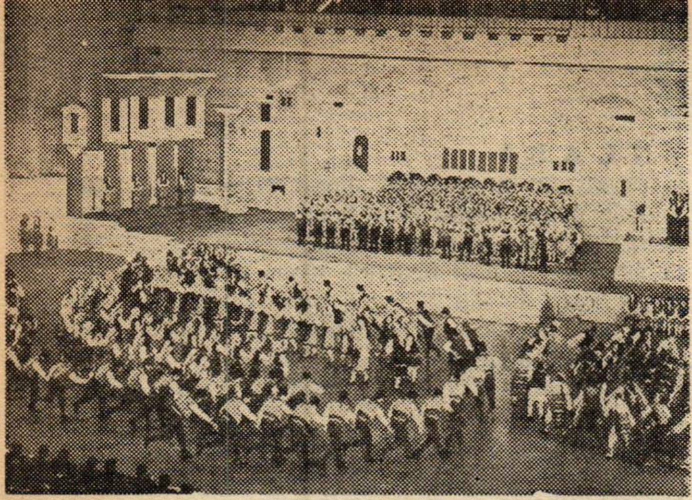
Bulgaristan'da ilk koro çalışmaları, bazı öğretmenlerin okula şan dersini sokması ve tek sesli korolar kurmasıyla, 1840 yıllarında görülmektedir. Ama ancak 1881 de Slivéne, Sofia, Stara - Zagora ve Russé'de ilk koroların kurulmasından sonradır ki gerçek bir koro çalışmasından söz edilebilir. Bunlar her şeyden önce dinsel korolardı, ama bayram ve törenlerde lâik şarkılar da söylüyorlardı. Bu koroların gelişmeleri, kendilerine maddî ve manevî yardımlarda bulunan kültür ocaklarının etkinliğine sıkı sıkıya bağlıdır.

1912 yılına değin, Bulgar koroları gerçek bir gelişme gösterdiler. Nitelikli küğcüler, bardarlar ve koro şefleri, birçok konserlerin verilebilmesi olanağını sağladılar; bu konserlerde, ilk bulgar bardarlar kuşağının bestelemiş olduğu şarkılar geniş bir yer tutmaktaydı.

Daha sonra savaş bu etkinlikleri yarıda bıraktı.

4 - 5 yıllık bir dönemde (1920 - 1925) özengen (amatör) koroculların bulunduğu bütün köy ya da kentlerde, korolar ve müzik dernekleri kuruldu. Bu dönemde, özengen koroculların çalışmaları yeni bir gelişme gösterdi. Bütün bir bardar ve orkestra şefi kuşağı ülkede koro çalışmalarının gelişmesine, hiçbir karşılık beklemeden, geniş ölçüde yardımcı oldu.

1926 da, Bulgaristan'da, ülkenin müzik yaşamında büyük roller oynayan halk koroları birliği kuruldu. Bu örgütlenme, sayının çabucak artmasına yardım etti (aşağı yukarı 160 koro, 7000 korocu). Bu dönemde koro için en iyi yapıtlar, Dobri Christov Anghel Krastev, Petko Stainov, Philippe Koutev, Lubomir Pipkov, Marine Golemінov, Svetoslav Obretenov, Parachkev Hadjiev gibi bardarlar tarafından bestelendi.

Amatör sanatçılardan kuru Halk Dansları topluluğu

Halk dansları ve türküleri korosu

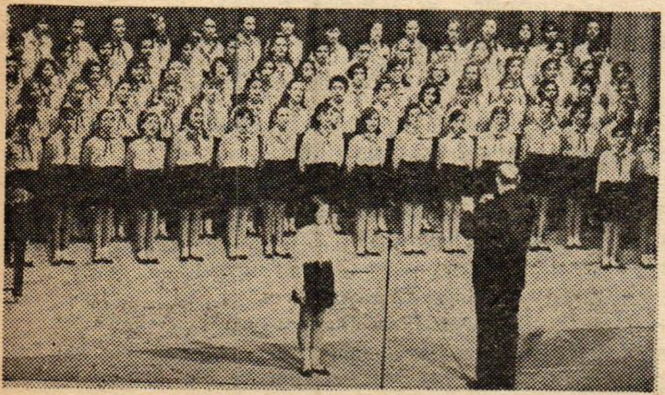
KOROSU

Ama koro çalışmalarının bir gelişme gösterebilmesi için en iyi koşullar ancak ikinci Dünya Savaşından sonra yaratıldı. İşyerlerinde, kurumlarda, fabrikalarda, okullarda, kışlalarda, köylerde, özengen koro toplulukları kuruldu. Uğraşman (Profesyonel) koroların başlaması işte bu sıralarda sağlanmış oldu.

Halk hizmetleri merkez kurumu, özengen koro şeflerinin daha iyi yetiştirilmesi ve özengen sanat etkilikleri gösteren dergilerin geliştirilmesi için sık sık kurslar düzenlemektedir; Sürekli kurs ve konferanslarla, koroculların müzik kültürlerinin yükseltilmesi için gerekli bütün önlemleri almaktadır bu kurum. Kaval, Bodra Smiana, genç Kızlar Korosu, Akademi Korosu, Postacılar Korosu, Sofya bayan Öğretmenler Korosu, Rodina Korosu, Christiana Morphova ve başkaları gibi bir çok bulgar korosu bütün Avrupaca tanınmaktadır. Bu korolar, uluslararası birçok yarışmalarda, birçok kez ödül kazanmışlardır.

Varna korosu ve orkestrası

"Bodra Smiana" öncüleri korosu

Loveç ili Dolirentzi köyü "Prosveta" Kültür Evi korosu

DOST YAYINLARI

ROMAN:

3. BABAMLA GEÇEN GÜNLER, Clarence Day 400
4. HASANGİLLER, Tarık Dursun K. 200
5. GORDİUM, Hikmet E. Bener 400
10. KİRALIK ODA, George Simenon 300
11. SANIK, Alexander Weisberg 300
12. POLİS MÜFETTİŞİ KADAVRA, George Simenon 300
13. ZENCİLER BİRBİRİNE BENZEMEZ, Attilâ İlhan 400
14. AYAŞLI İLE KİRACILARI, Esendal 400
15. BELÂLI YER, Erskine Caldwell (Ciltli) 800
16. NE EKERSEN, Mehmet Seyda 400
17. DÜNYA EVİ, Orhan Kemal 800
18. KIZGIN TOPRAK, Jeorge Amado 600
19. DURU GÖL, İlhan Tarus 500
20. KORSAN ÇIKMAZI, Nezihe Meriç (Türk Dil Kurumu ödülü - 1962) 500
21. VAPUR DÜDÜKLERİ, Ayhan Hünalp 300
22. ÖLÜMLE SAKLAMBAÇ, Georges Simenon 400
23. ORMANDAKİ DELİ, Georges Simenon 400
24. SEVDALI BULUT, Nâzım Hikmet (Masallar) 400

HİKÂYE:

1. TEMİZ SEVGİLER, Esendal 1000
5. TEPEDEKİ EV, Umran Nazif 200
6. ŞU BABAMIN İŞLERİ, Carlos Bulosan 200
7. KARDEŞ PAYI, Orhan Kemal 200
8. TOPAL KOŞMA, Nezihe Meriç 200
9. SİHAMBA (Zenci Hikâye ve şiirinden seçme), Suat Taşer 100
10. YAŞAMASIZ, Vüs'at O. Bener 400
11. BOZBULANIK, Nezihe Meriç (2. baskı) 400
12. PERŞEMBE YAĞMURLARI, Hazırlayan: Salim Şengil 100
13. HALLAÇ, Leylâ Erbil 250
14. MENEKŞELİ BİLİNÇ, Nezihe Meriç 300
15. SEVGİSİZLER, Nurşen Karas 400
16. TANTE ROSA, Sevgi Sabuncu 500

ŞİİRLER

1. AŞK ELÇİSİ, (Başlangıçtan Günümüze Kadar) (Antoloji) 1000
3. DÜNYA GÜZEL OLMALI, Mehmed Kemal 100
4. SİSLER BULVARI, Attilâ İlhan (2. Baskı) 200
5. HARAÇMEZAT, Suat Taşer 100
6. ANZELHA, Halim Yağcıoğlu 100
7. YANIK SARI, Ahmet Köksal 100
8. GÜMBÜŞCÜBAŞI, Ercümend Uçarı 100
9. YAĞMUR KAÇAĞI, Attilâ İlhan 200
10. KÖROĞLU, İlhan Berk 200
11. HACIVATIN KARISI, Salâh Birsel 200
12. DAĞDA ATEŞ YAKANLAR, O. F. Toprak 200
14. HER BOYDAN (Dünya şiirinden seçmeler), Can Yücel 400
15. İKİ DAL, Celâl Vardar 100
16. MANİLERİMİZDEN Dr. İlhan Başgöz 200
17. DUVAR, Attilâ İlhan (2. baskı) 300
18. HOROZDAN KORKAN OĞLAN, Metin Eloğlu 200
19. MISIRKALYONİĞNE, İlhan Berk 250
20. RÜZGÂRLI SU, Selâhattin Batu 250
21. GÖZÜNÜ SEVDİĞİM, Oğuz Tansel 250
22. TÜTÜNLER ISLAK, Turgut Uyar (Yeditepe ödülü - 1963) 300
23. KİM KİME, Nâzan Güntürkün 250
24. TÜRKİYEM, Turgut Uyar 300
25. GÖLGELERİ KULLANMAK, Ahmet Oktay 250
26. KİŞİ, Cengiz Bektaş (özel baskı) 500
27. GENÇ ÖLMEK, Ergin Günçe 250
30. ŞEYH BEDREDDİN DESTANI, Nâzım Hikmet 400
31. DR. KALİGARİ'NİN DÖNÜŞÜ, Ahmet Oktay 300
32. GÜNEŞ KAVGASI, Tahsin SARAÇ 500

NÂZIM HİKMET DİZİSİ:

1. BÜTÜN ESERLERİ, I. cilt, I. kitap 1000

TİYATRO:

4. BİR DÜNYA Kİ, Suat Taşer 100
5. VATANSEVERLER, Sidney Kigsley 200
7. DELİ DUMRUL, Suat Taşer (Destan) 300
8. IHLAMUR AĞACI, Vüs'at O Bener 250
9. YARIN CUMARTESİ, Güner Sümer 300
10. MODERN TİYATRO AKIMLARI, Özdemir Nutku 1000
11. KAFKAS TEBEŞİR DAİRESİ, Bertolt Brecht 300
12. FERHAT İLE ŞİRİN, Nâzım Hikmet 400
13. ENAYİ, Nâzım Hikmet 400
14. İNEK, Nâzım Hikmet 400
15. KAFATASI, Nâzım Hikmet 400
16. UNUTULAN ADAM, Nâzım Hikmet 400
17. BİR ÖLÜ EVİ, Nâzım Hikmet 400
18. KOCAMANOF, Stefan L. Kostov 400
19. KIL PAYI, Edward Albee 500

GEZİ:

1. MOSKOVA MEKTUPLARI, Lydia Kirk 100
2. ABBAS YOLCU, Attilâ İlhan 400
3. HA BU DİYAR, Fikret Otyam 200
4. GİDE GİDE, Fikret Otyam 250
5. UY BA BO, Fikret Otyam 300
6. BİR AVUÇ TOPRAK İÇİN, İbrahim Kuyumcu 300
7. YEŞİL KENT, Mustafa Şanlı 400

DENEME - FIKRA:

1. SÖZ ARASINDA, Ataç 100
2. DEVEKUŞUNA MEKTUPLAR, Haldun Taner 300
3. ECCE HOMO, Frierich Nietzsche 750

EĞİTİM:

1. T. C. MİLLÎ EĞİTİM VE ATATÜRK, Prof. Dr. İ. Başgöz - H. E. Wilson 1000

BİYOGRAFİ:

1. LYNDON B. JOHNSON ve A. B. D. CUMHURBAŞKANLIĞI, Prof Dr. Akdes Nimet Kurat 500

BALE:

1. GÖNLÜ YÜCE TÜRK, Metin And 500

MİMARLIK:

1. İNSANA DÖNÜŞ - FL. WRIGHT, Şevki Vanlı 1000
2. MİMARLIKTA ELEŞTİRİ, Cengiz Bektaş (Türk Dil Kurumu ödülü - 1968) 500

RESİM:

1. FRANSIZ RESMİNDE İZLENİMCİLİK, Salâh Birsel 1000

ÇOCUK KİTAPLARI MASALLAR DİZİSİ:

1. ALTI KARDEŞLER, Oğuz Tansel 100
2. CİMRİ İLE CÖMERT, İlhan Dumanoğlu 100
3. TALİH KUŞU, Tezel Amca 100
4. KAHKAHA SULTAN, Mümtaz Zeki Taşkın 100
5. ÖKSÜZOĞLAN, İlhan Dumanoğlu 100
6. NALINCI PADİŞAH, İlhan Dumanoğlu 100
7. ALTIN TOP, İlhan Dumanoğlu 100

ÇOCUK KİTAPLARI BİLGİ - HİKÂYE DİZİSİ:

1. KÜÇÜK İSPANYOL KIZI MARİA 125
2. ARAP APDÜL KARDEŞ 125
3. ÇING LİNG İLE TİNG LİNG 125
4. MEKSİKALI KARDEŞLER 125